

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 7

ANDRA KAMMAREN

1962

13—14 februari

Debatter m. m.

Tisdagen den 13 februari

	Sid.
Svar på interpellation av herr Braconier ang. studietiden vid de humanistiska fakulteterna	3
Interpellationer av:	
herr Spångberg ang. ATP-lagstiftningens tillämpning på svenska medborgare som bor i Sverige men arbetar i något av grannländerna	10
herr Dahlgren ang. trålfisket utefter ostkusten	10
herr Lindkvist ang. delegation till byggnadsnämnd av dispensrätt i plan- och byggfrågor	11
fröken Karlsson ang. lärarsituationen vid vissa utbildningsanstalter	13
herr Hamrin i Kalmar ang. försäljningen av fastigheter som ingår i nedlagda järnvägar	13

Onsdagen den 14 februari

Svar på fråga av herr Wiklund i Stockholm ang. planerade biståndsåtgärder i Tanganyika	16
Utbildning av gymnaseingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, tillika svar på interpellation av fru Kristensson i anledning av vidtagna åtgärder för rekrytering av gymnaseingenjörer till särskild lärarutbildning vid de tekniska högskolorna	20
Interpellationer av:	
herr Westberg ang. skolungdomens rökvanor	50
herr Christenson i Malmö ang. Sveriges Radios verksamhet	51
herr Vigelsbo ang. prövningen av frågor rörande järnvägsnedläggningar	53

	Sid.
herr Börjesson i Falköping ang. utbetalning av änke- och barnpen- sioner i vissa fall	54
herr Turesson ang. igångsättande av byggnadsföretag för beredan- de av jämnare sysselsättning	54
herr Nelander ang. kompensationen till statsanställda för höjda folk- pensionsavgifter	55
herr Lindström ang. det statliga stödet till Stockholms kapplöp- ningssällskap	56
herr Elmwall ang. förbättring av bygdevägar och enskilda vägar	57
herr Nordgren ang. s. k. riksmästerskap för interner vid ungdoms- vårdsskolorna	59

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 14 februari

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 23, rörande utbildning av gymnasieingen- jörer till lärare vid tekniska läroverk	20
— nr 1, ang. utgifter under första huvudtiteln (kungl. hov- och slotts- staterna).....	50
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 1, ang. granskning av justitieombuds- mannens ämbetsförvaltning	50
— nr 2, ang. granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning	50

Tisdagen den 13 februari

Kl. 16.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollen för den 2, den 6 och den 7 innevarande februari.

§ 2

Herr förste vice talmannen meddelade, att fröken Elmén, som vid kammarens sammanträde den 2 innevarande februari med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas att fru Ulla Lidman är oförmögen att delta i riksdagsarbetet fr. o. m. 14/2 1962 tills vidare p. g. a. gallstensoperation.

Stockholm 8/2 1962

Tore Ekström
leg. läk.

Riksdagsman Knut Erik Valdemar Senander, 89-11-17, från Rosensköldsgatan 5, Göteborg, har på grund av olycksfallsskada (Ruptura bulbi sin.) vårdats å härvarande ögonklinik under tiden 12/1—19/1 1962 samt till följd av skadan varit arbetsoförmögen från 12/1 t. o. m. 7/2 1962.

Vilket härmed intygas.
Göteborg den 9/2 1962

Gösta Elg
Bitr. överläkare

Riksdagsman Rune Carlstein, 19/3 1921, Borås, är på grund av sjukdom

förhindrad delta i riksdagsarbetet fr. o. m. 12/2 t. o. m. 19/2. Intygas på heder och samvete.

Borås 12/2 1962

Sefh Tingvall
Leg. läk.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades fru Lidman-Frostenson från och med den 14 innevarande februari tills vidare, herr Senander — som vid sammanträde den 16 nästlidne januari beviljats ledighet från riksdagsgöromålen tills vidare — till och med den 7 innevarande februari samt herr Carlstein under tiden den 12—den 19 februari.

§ 4

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Vid kammarens sammanträde i morgon kl. 14.00 kommer, såsom tidigare meddelats, att företagas till avgörande bl. a. statsutskottets utlåtande nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar rörande utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, vilket utlåtande kommer att bordläggas vid dagens plenum och i vilket utskottet hemställt att ärendet måtte upptagas till behandling efter endast en bordläggning.

§ 5

Svar på interpellation ang. studietiden vid de humanistiska fakulteterna

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Braconier har i

Svar på interpellation ang. studietiden vid de humanistiska fakulteterna

en interpellation frågat dels om jag vill ge en redogörelse för de tendenser som tyder på en förlängning av studietiden vid de humanistiska fakulteterna samt dels vilka åtgärder jag ämnar vidtaga för att åstadkomma närmare belysning av utvecklingen på detta område.

Det mest påtagliga tecknet på att en viss förlängning av studietiden fram till grundexamen — filosofie kandidatexamen eller filosofie magisterexamen — verkligen ägt rum vid de humanistiska fakulteterna har man i de resultat, som statistiska centralbyrån redovisat från undersökningar av studietiderna i enskilda ämnen för dem som avlagt examen vid filosofisk fakultet. Av den senast utkomna redogörelsen för universitetsstatistiken framgår, att endast en fjärdedel av samtliga examine-rade vid filosofisk fakultet av årgång 1959/60 slutfört studierna på den i examensstadgan förutsatta normalstudietiden mot en tredjedel av de examine-rade i årgång 1956/57. Bland dem som avlagt examen med något eller några moderna språk som huvudämnen har medianstudietiden per betygsenhet ökat successivt från 7,3 månader per betyg i examensårgång 1956/57 till 7,8 månader per betyg i examensårgång 1959/60. Bland dem med nordiska språk, litteraturhistoria och historia som huvudämnen i examen har medianstudietiden ökat från 5,6 månader per betygsenhet 1956/57 till 6,6 månader per betygsenhet i årgång 1959/60.

Beträffande studietiderna till licentiatexamen vid humanistisk fakultet finns för närvarande inga motsvarande siffror publicerade. Man kan emellertid konstatera av tillgänglig statistik, att antalet s. k. aktiva licentiander, d. v. s. personer som främst ägnar sig åt högre studier, under ett antal år ökat snabbare än antalet personer som avlagt licentiatexamen.

Ett annat tecken på att de studerande stannar kvar längre nu än tidigare vid de humanistiska fakulteterna är den

starka ökning i antalet närvarande studerande, som redovisas i den officiella statistiken. Mellan höstterminerna 1958 och 1960 ökade totalantalet närvarande från ca 11 300 till inte mindre än ca 15 300. Ökningen kan ej mer än till en del förklaras av ökningen i tillströmningen av nya studenter till dessa fakulteter.

Jag är fullt medveten om att den statistik jag här åberopat ej är så entydig till sitt innehåll som man skulle önskat. Jag vill i sammanhanget påpeka, att det finns tecken som tyder på att den tidigare mycket låga tentamensfrekvensen vid de humanistiska fakulteterna har förbättrats. Ett huvudmotiv för införandet av den s. k. automatiken vid de filosofiska fakulteterna var, att man dels skulle förbättra tentamens- och examinationsfrekvensen, dels förkorta studietiderna i ämnen och examina. Resultatet av den förbättrade lärarsituationen vid dessa fakulteter tack vare automatiken kan därför hittills tänkas ha blivit det att tentamens- och examinationsfrekvensen förbättrats, men att de långa studietiderna ännu ej kunnat pressas ned.

Inte minst med hänsyn till behovet av att rätt kunna bedöma vilken tillströmning vi kan räkna med till lärarbanan i framtiden är det av utomordentlig vikt, att vi får mer kunskap om hur det faktiskt förhåller sig med studietider och studieresultat i enskilda ämnen och i skilda ämneskombinationer vid de humanistiska fakulteterna än vad vi kan lära av nu tillgängliga uppgifter. Inom kort kommer för övrigt att offentliggöras av ny lärarprognos, som bl. a. visar vikten av att i fortsättningen bättre informationer erhålles rörande de filosofiska fakulteternas studietids- och examinationsförhållanden som underlag för den framtida utbildningspolitiken.

Därmed kommer jag över till den andra av de frågor interpellanten rest. Jag vill då erinra om att i anledning

Svar på interpellation ang. studietiden vid de humanistiska fakulteterna

av 1958 års riksdagsbeslut om vissa åtgärder för upprustning av universitet och högskolor universitetskanslern fick i uppdrag av Kungl. Maj:t att bl. a. föranstalta om uppläggande vid de filosofiska fakulteterna av en fortlöpande registrering av de studerande i skilda ämnen. Registreringsförfarandet borde enligt angivna riktlinjer ges en sådan utformning, att man ur detsamma skulle kunna avläsa bl. a. hur många av de aktiva deltagarna i undervisningen, som med avsett resultat fullföljer av dem påbörjade kurser respektive kursmoment, ävensom tidpunkten för dessas avslutande med godkänd tentamen. Enligt vad jag har mig bekant, har inom kanslersämbetet nu avslutats en väsentlig etapp i arbetet med nämnda uppdrag, och jag förväntar därför, att ställning skall kunna tas relativt snart till hur registreringssystemet slutligt bör utformas och vilka ytterligare åtgärder i förevarande syfte, som eventuellt kan behöva vidtas i samband härmed.

Vidare anförde:

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framföra mitt tack för svaret på interpellationen. Det klarlägger i ganska väsentliga avseenden det något korta uttalande som ecklesiastikministern gjort i statsverkspropositionen — av skäl som man naturligtvis bör respektera, eftersom det kommer i en inledning.

Jag tror att det svar som här har givits har en viss betydelse för statsutskottets behandling av dessa frågor. Det har väckt en viss oro, bl. a. inom universiteten, att statsrådet Edenman talar om att det med hänsyn till det starka trycket inom de humanistiska fakulteterna kanske blir nödvändigt att vidta åtgärder. Vad man här kommer att tänka på är en studiespär, något som

statsrådet tidigare uttalat sig starkt emot. Jag får uttrycka den förhoppningen att statsrådet Edenman vidhåller sin uppfattning och att det inte är något sådant han åsyftar med sitt påpekande i statsverkspropositionen.

Jag har tyvärr haft ganska liten tid att studera den nyligen utkomna statistiken, vilken statsrådet kanske inte haft anledning att gå närmare in på. Det är emellertid uppenbart att medeltalssiffrorna är ganska oroande. Även om en eller två månaders förlängning i studietid per betygsenhet inte låter så mycket, blir det ändå rätt mycket vid en examen som omfattar sex å sju betygsenheter. Det kan ibland bli en förlängning av studietiden med mer än ett år.

Statistiken visar stor differens mellan studietiden för olika studerande. En del studerande behöver för vissa ämnen bara fyra eller fem månader, medan andra behöver dubbelt så lång tid. Denna statistik behöver inte betyda att de som använder längre tid har så mycket svårare att inhämta kunskapsstoffet. Det kan också bero på att de är ute i förvärvslivet under studietiden. Med hänsyn till den brist på akademisk arbetskraft som råder måste inte minst skolorna i många ämnen använda lärare som endast har tagit något enstaka betyg, och det är klart att tjänstgöringen vid skolorna avsevärt förlänger studietiden för dessa studenter.

Av tabell G på sidan 16 i statistiken framgår att det råder stor skillnad i fråga om studietidens längd för ett och samma ämne vid olika universitet. Statsrådet har inte haft anledning att gå närmare in på den frågan, ty jag hade endast begärt att få veta medeltalet. Man kan inte utgå från att begåvningsurvalet är så olika vid olika universitet, utan skillnaderna måste bero på speciella förhållanden vid de olika universiteten. Att studietiden för vissa ämnen kan vara mycket längre i Stockholm än i Lund kan, såvitt jag förstår,

Svar på interpellation ang. studietiden vid de humanistiska fakulteterna

bero på att stockholmsstudenterna i större utsträckning än lundastudenterna är ute i förvärvslivet. Det kan också bero på att lärarna ibland har ganska olika kurser. Det är ju ett känt förhållande! — Det gäller för övrigt inte bara de humanistiska fakulteterna. Det är ingen hemlighet att för cirka 30 år sedan vid en juridisk fakultet en stor del av studenterna aldrig lyckades ta något betyg i rättshistoria utan fick flytta över till Stockholm, där det var lättare. Vid de medicinska fakulteterna ligger examensfrekvensen mellan 85 och 90 procent efter två års studier. Det är en oerhört intensiv studietakt i jämförelse med hur förhållandena var för tio år sedan. Men även här kan studietiden för vissa av studenterna vara mer än ett år längre.

Till och med vid de spärrade fakulteterna är det ganska stora differenser i studietiderna.

Det hade varit intressant att kunna penetrera denna statistik.

Jag vill, i likhet med vad jag har gjort flera gånger tidigare i denna kammare, påtala att det råder en betänklig brist på läroböcker i många ämnen. Det kan visserligen sägas att man kan begära av en student att han skall behärska ett par utländska språk, men vi måste ändå erkänna att det för många kan vara svårt att läsa t. ex. historia på franska. Att det saknas läroböcker i åtskilliga ämnen är ett förhållande som inte bidrar till effektiviteten vid våra universitet.

Statsrådet Edenman har någon gång uttryckt den förhoppningen, att man borde stimulera professorer och andra lärare vid universiteten att ge ut läroböcker i större utsträckning än som nu sker. I några fall har man kanske gjort det. I vissa ämnen har det på senare tid kommit ut bättre läroböcker. Det kanske kan vara på sin plats att i den svenska riksdagen erinra om att vi fått en svensk lärobok i statskunskap, vilken är ganska utförlig och kan ha intresse även för oss i denna kammare

— den ger en bild av det svenska statslivet, som man knappast kunde få av de tidigare läroböckerna.

Det är uppenbart att studietiden för många förlängts av att de måste gå på en hel del kurser som skulle vara obehövligen, om man haft läroböcker i dessa ämnen. Det råder inget tvivel om att kurserna för många, man kan säga hundratals eller t. o. m. tusentals studenter i vissa fall hade varit ganska onödiga, om man hade haft en sådan litteratur. Det är många studenter, vilka faktiskt har lättare att inhämta sina pensä genom att studera själva än genom att bevista kurser. Det är klart att den pedagogiska förmågan är olika bland universitetslärare liksom bland andra lärare. Det är känt att när det gäller vissa kurser krävs det oerhört stor förmåga att snabbt kunna koncentrera sig på väsentligheter. Detta gäller t. ex. ett sådant ämne som matematisk statistik. Det är ett ämne, inom vilket man vet att kurserna kan kräva mycket och där även t. o. m. matematiska begåvningar tröttnas ut. Det hade där varit en fördel att ha tillgång till fler läroböcker på svenska.

Att jag så utförligt har uppehållit mig vid detta beror på den s. k. automaten, som kom till genom statsrådet Edenmans medverkan. I anslutning till denna gavs i 1957 års universitetsutrednings betänkande en utomordentligt dystert bild av studieeffektiviteten vid våra universitet. Om jag inte minns fel var det 50 procent avgång i en stor del av ämnena. Det var också ganska många, som aldrig tog någon examen. En del av dessa utgörs av sådana som har kompletterat för att komma in vid medicinska högskolor, men om jag inte minns fel är det väl meningen att starkt reducera möjligheterna till komplettering för blivande medicinare. För dessa räcker det ofta med tre eller fyra betyg, och de behöver inte ta någon examen. Genom att dessa ämnen ger meriter kan vederbörande ändå bli lä-

Svar på interpellation ang. studietiden vid de humanistiska fakulteterna

kare. Men detta kompletteringsförfarande förlänger naturligtvis studietiden.

Nu säger statsrådet Edenman i sitt interpellationssvar på sidan 2, tredje raden uppifrån, något som jag ställer mig frågande till: »Ökningen kan ej mer än till en del förklaras av ökningen i tillströmningen av nya studenter till dessa fakulteter.» Ja, det är troligt att det är så, men det finns inga bevis för att det resonemanget är hållbart. Vi vet att universitetsutredningens prognoser totalt har desavuerats av verkligheten. Det skulle i och för sig inte vara omöjligt att hela detta tryck beror på att ökningen varit så stor, men i svaret lämnas i varje fall inget bevis för att inte ökningen är att hänföra till tillströmningen av studerande. Den skulle alltså över huvud taget inte ha något samband med den förlängda studietiden — detta allra helst som statsrådet Edenman i sitt svar kommer till det resultatet att det finns tecken som tyder på att den mycket låga examensfrekvensen vid de humanistiska fakulteterna har förbättrats. Det strider i någon mån mot vad som påpekats på första sidan i svaret, där statsrådet anser att studietiden har förlängts. Det är möjligt att vad som sägs på sidan 2 hänför sig till en senare tidpunkt än vad som åsyftats på sidan 1, men man blir något konfunderad på den punkten. Det hade kanske varit värdefullt med hänsyn till det intresse som även universiteten måste hysa i denna fråga att man hade fått litet närmare besked om resultatet. Detsamma gäller naturligtvis om lärarprognoser.

Herr talman! Jag vill till slut uttala min glädje över att man nu tydligen kommit så långt att en förbättrad statistik är allt vänta på detta området. Det är ett gammalt krav. På det sättet skulle man kunna se vad som kan åstadkommas för att effektivisera undervisningen och också kunna studera i vad mån den s. k. automatiken verkligen har betytt en förbättrad undervisning, vil-

ket var meningen med den reform som började att tillämpas 1958.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag vill bara på någon punkt lämna ytterligare några upplysningar om det här diskuterade problemet. Jag uttryckte mig med mycket stor försiktighet både i interpellationssvaret och i inledningen till åttonde huvudtiteln. Man kan här inte veta någonting bestämt, men det är som jag säger en hel del saker som är oroande.

I interpellationssvaret nämner jag alltså först den faktiska uppgången av studietiden i vissa ämnen och kommer sedan fram till relationen mellan ökningen av antalet nyinskrivna och ökningen av antalet inskrivna vid universiteten. Det är här som jag vill lämna ytterligare ett par siffror.

Åren 1959—1960 kunde man konstatera en ökning av de nyinskrivna på 538, men antalet närvarande vid de humanistiska fakulteterna ökade med 1 513. 1960 var ökningen från föregående år när det gäller de nyinskrivna 453, men antalet närvarande ökade med inte mindre än 2 470. Jag är överens med herr Braconier om att det kan vara en rad samverkande omständigheter som bidrar till dessa siffror, men att det är en tendens som man måste se upp med är alldeles uppenbart. Att jag har alldeles speciell anledning att göra det beror naturligtvis på att jag kanske mer än någon annan är intresserad av att automatiken verkligen skall bli det effektiva hjälpmedel som vi alla hoppades på när den genomfördes.

Vad herr Braconier här säger om lärobokssituationen kan jag helt instämma i. Den är inte särskilt ljus, även om tecken till förbättringar förmärkts under den senaste tiden. Studenterna själva har bl. a. gjort en framställning om ett eget läroboksförlag, och det förefaller också som om möjligheterna för

Svar på interpellation ang. studietiden vid de humanistiska fakulteterna

universitetslektorerna att skriva läroböcker under tjänstledighet skulle kunna resultera i en del förbättringar på detta område.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Den fråga, som vi nu diskuterar, har inte samband enbart med studieintensiteten, även om den naturligtvis är ytterligt viktig för att man på ett riktigt sätt skall kunna tillvarata de resurser, som finns på detta område. Jag kan också gärna instämma i vad herr Braconier sagt om behovet av att utrusta våra högre utbildningsanstalter med alla de tekniska anordningar, som kan underlätta utbildningen. Men det är väl här också fråga om att styra utvecklingen, bl. a. med hänsyn till vilken sort av utbildning, som man anser vara mest angelägen.

Det finns otaliga bevis för att den högre utbildningen är underdimensionerad helt allmänt sett. Vi har för litet lärare, läkare, tekniker och vetenskapliga forskare etc. Tidvis talas det om katastrof på åtskilliga av dessa områden. Den s. k. döden i sjukhuskön är tyvärr en ohygglig realitet. I många fall är det årslång väntetid även för sådana patienter, som väntar på ingripande mot dödshotande sjukdomar. Inom den humanistiska utbildningen är det så dåligt ställt, att det i vissa landsdelar hör till undantagen att man kan få en behörig lärare till tjänster på enhetsskolans högstadium. Det är ofta nästan lika dåligt beställt vid allmänna läroverk och tekniska skolor.

Anledningen härtill måste vi söka ganska långt tillbaka i tiden. Den är bl. a. att söka däri, att vår utbildningspolitik under en mycket lång tid har varit inpyrd av en antidemokratisk borgerlig tradition. Ännu i dag uppträder borgerliga politiker med förslag och tänkesätt, som är uttryck för kravet på bildningsmonopol för dem som har pengar. Och från samma håll kom bara för 15—20 år sedan det enfaldiga pra-

tet om att vi hotades av en överbefolkning på de lärda banorna. Det var gängse uttryckssättet på den tiden, och det talades om att vi skulle få ett »intellektuellt proletariat» o. s. v. Det är detta, som vi nu ser verkningarna av.

Vad universitetsutbildningen beträffar borde det ha varit självklart redan för ett par årtionden sedan, att vårt land hade behov av minst ett nytt universitet. Men främst på grund av borgerligt influerat motstånd förlorade vi mycken dyrbar tid, minst ett decennium, innan vi ens fick till stånd en utredning om ett norrlandsuniversitet. Fortfarande står frågan öppen, hur det skall bli med detta norrlandsuniversitet. När det nu signaleras en viss utbyggnad av läkarutbildningen i Umeå så är det bra, men detta riktar också uppmärksamheten på att man även i det fallet fortfarande går fram med snigelfart.

Det är alltså en kraftig utvidgning av undervisningen, som i första hand behövs. Men när vi nu har en så ödesdiger brist på universitetsplatser och annan utbildningskapacitet, bör man också ställa frågan, om våra resurser utnyttjas på ett förnuftigt sätt. Det är på sitt sätt det, som herr Braconier genom sin interpellation har velat fästa uppmärksamheten på. Men jag vill ifrågasätta, om t. ex. den teologiska utbildningen skall få det stora utrymme i fortsättningen som den för närvarande har. Det talas visserligen också om prästbrist, men för det första beror den på den nya pastoratsindelningen, som enligt min mening var fullständigt onödig, och för det andra på ett orimligt omfattande kyrkobyggande, som kunde ha begränsats till förmån för större aktivitet när det gäller bostäder, skolor och sjukhus. Det är för övrigt bara några år sedan, som en socialdemokratisk medlem av regeringen bevisade, att det fanns 200 präster för mycket.

Jag skall i detta sammanhang inte stanna vid frågan om hur många prä-

Svar på interpellation ang. studietiden vid de humanistiska fakulteterna

ter det behövs. Tillgången på universitetsplatser beror nämligen också på hur lång tid, som anslås till utbildningen av den ena eller andra kategorien av studerande, i detta fall alltså hur lång tid som anses erforderlig för att utbilda prästerna. Det borde räcka med en avsevärt förkortad utbildningstid. Såvitt jag förstår kan en präst fylla sin funktion, om han har en elementär allmänbildning, kompletterad med någon predikokurs och kanske någon undervisning i den enklare form av kontorsarbete, som förekommer på en pastors-expedition.

Man kan göra jämförelser med frikyrkornas predikantutbildning. I båda fallen är väl huvuduppgiften densamma, nämligen att förkunna ordet, en förkunnelse som bygger uteslutande på tro. Det handlar alltså inte om någon vetenskaplig utbildning. Om man skulle bedöma denna fråga utifrån rent ateistiska utgångspunkter, skulle man kunna säga, att skattebetalarna över huvud taget inte skall erlægga något till prästutbildning. Men det är enligt min mening inte riktigt att bedöma saken så i nuvarande situation. För det första finns det nämligen en del människor, för övrigt ganska många, som anser att det hör till deras behov att få lyssna till predikningar. För det andra menar åtskilliga av dessa människor, att dessa predikningar bör hållas i statskyrkans form. Så länge inte frågan om förhållandet mellan stat och kyrka har lösts, måste man ta hänsyn även till den saken. Den kommunistiska gruppen har som bekant avgivit en motion i denna fråga till årets riksdag.

När det gäller prästutbildningen kunde även staten ta frikyrkorna som föredöme. Jag tror inte att någon kan höra skillnad på förkunnelsen av en frikyrkopredikant och förkunnelsen av en statskyrkopräst. Men frikyrkorna lägger inte beslag på dyrbara universitetsplatser för utbildning av sina predikanter. Frikyrkorna anser uppenbarligen

inte att det finns behov av sådan utbildning. För övrigt ger ju också statskyrkan dispens för statskyrkojänst åt personer, som bara har predikantutbildning i den frikyrkliga formen.

För att bereda plats vid universiteten för utbildning av naturvetare, tekniker och lärare anser jag därför att ecklesiastikministern bör överväga en reform, som går ut på att begränsa prästutbildningen, så att den motsvarar ungefär vad som anses nödvändigt för frikyrkopredikanter.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Föredrogs var efter annan och hänvisades till behandling av lagutskott de å bordet vilande motionerna nr 638—640.

§ 7

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtande nr 1 samt första lagutskottets utlåtanden nr 1 och 2.

§ 8

Föredrogs den av herr *von Friesen* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående ett planerat centralregister över psykiskt sjuka.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9

Föredrogs den av herr *Alemyr* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående befolkningsminskningen inom Kalmar län.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 10

Föredrogs den av herr *Alemyr* vid kammarens nästföregående sammanträ-

Interpellation ang. ATP-lagstiftningens tillämpning på svenska medborgare som bor i Sverige men arbetar i något av grannländerna — Interpellation ang. trålfisket utefter ostkusten

de gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående kompetenskraven för anställning inom arbetsförmedlingsverksamheten.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 11

Interpellation ang. ATP-lagstiftningens tillämpning på svenska medborgare som bor i Sverige men arbetar i något av grannländerna

Ordet lämnades på begäran till

Herr SPÅNGBERG (s), som yttrade:

Herr talman! När ATP-reformen genomfördes lämnades de medborgare utanför systemet som arbetade i något av grannländerna men bodde i Sverige. Vid tidigare genomförda sociala reformer har dessa alltid fått samma förmåner som om de arbetat i Sverige. Förhållandet påtalades i en motion vid föregående års riksdag med hemställan om förslag till sådan lagändring, att svenska medborgare som bor i Sverige blir berättigade till tjänstepension för inkomster i något av grannländerna. I remissyttrande ställde sig riksför-säkringsanstalten välvillig till förslaget.

Andra lagutskottet avstyrkte motionen och anförde bl. a. följande skäl: »Motionären synes särskilt ha haft svenska medborgare med arbetsansällning i Norge i åtanke. Det bör därför i sammanhanget erinras om att dessa har möjlighet att erhålla tjänstepension i Norge för arbetsinkomster, för vilka pensionsavgift erlägges därstädes... med hänsyn till att erfarenheter ännu ej vunnits av de nuvarande reglernas verkningar finner sig utskottet icke böra biträda motionsyrkandet.»

Andra lagutskottet hade kommit att förbise att den norska författningen är så utformad, att varje möjlighet för här

ifrågavarande arbetstagare att erhålla pension i Norge är utesluten.

Riksdagen följde emellertid utskottets anvisning och motionen föll. Rent principiellt anfördes dock endast positiva synpunkter i motionens syfte. Frågan omfattar betydelsefulla problem. Blir ej denna fråga ordnad, kan man inte gärna vänta ett fortsatt utbyte av arbetskraft i trakterna vid riksgränsen, då detta skulle medföra en betydligt försämrad ålderdomsförsörjning. Med hänsyn till bestämmelserna för poängberäkningen för ATP-pensionen bör frågan ordnas med största möjliga skyndsamt.

Med hänvisning till vad här anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få ställa följande fråga:

Avser herr statsrådet att snarast föreslå sådan ändring beträffande ATP-lagstiftningen, att svenska medborgare som bor i Sverige men arbetar i något av grannländerna kommer i åtnjutande av ATP-systemets förmåner i samma utsträckning som gäller för arbetsinkomst i Sverige?

Denna anhållan bordlades.

§ 12

Interpellation ang. trålfisket utefter ostkusten

Ordet lämnades på begäran till

Herr DAHLGREN (cp), som yttrade:

Herr talman! Utefter kusten i norra delen av Kalmar län och Östergötlands län bedrivs ett intensivt trålfiske. Detta fiske har praktiskt taget ersatt tidigare havsfiske med skötar. I kungl. fiskeristadgan är emellertid förbud stadgat för trålfiske på svenskt territorialvatten, varför trålfisket i första hand är hänvisat till internationellt vatten. Efter framställningar från fiskets organisationer har kungl. fiskeristyrelsen

Interpellation ang. delegation till byggnadsnämnd av dispensrätt i plan- och byggfrågor

anordnat trålfiskeförsök inom vissa områden av territorialvattnet, vilket i flera fall givit ett gott resultat, beroende på att strömmingen tidvis uppehåller sig närmare land och innanför yttre territorialvattengränsen. Som resultat av dessa provfiske har, sedan dispens givits av Kungl. Maj:t, trålfiske inom dessa områden fått bedrivas av svenska fiskare.

En del områden, ibland synnerligen värdefulla sådana med goda trålbottnar och tidvis riklig tillgång på strömming, har emellertid indragits som försöksområden och ej heller senare frigivits, då de legat inom s. k. minfarliga områden. Detta har skett beträffande ett område utanför Västervik, där ett av Kungl. Maj:t för trålfiske frigivet område avskurits från förbindelse med internationellt vatten, samt beträffande två områden söder om Häradsöskär och ett område utanför Arkö.

Då det är synnerligen viktigt att möjligheterna för trålfiske efter ostkusten ej hämmas av att osäkerhet råder om eventuella kvarliggande minor, bör effektiva åtgärder vidtagas för undersökning av denna risk genom minsvepning.

Sedan 1956 har olika framställningar gjorts om trålfiske i norra delen av Kalmarsund. Dessa framställningar har ej föranlett någon åtgärd. Norra Kalmarsund ligger innanför *inre* territorialvattengränsen, på grund av att denna dragits från fastlandet mot Ölands norra udde. Sundet har en bredd av 12—13 naut. mil. Detta område är numera praktiskt taget outnyttjat, då skötfisket nästan helt upphört och något trålfiske ej får bedrivas där. Tillgången på strömming under lämpliga väderleksförhållanden är riklig enligt vad gjorda undersökningar visar, och stor förtrytelse råder bland trålfiskarna över att detta område ej får utnyttjas.

Inom andra län har trålfiske tillåtits innanför den *inre* territorialvattengränsen, t. ex. i Östergötlands län, där ock-

så ett värdefullt stödfiske med småtrålare kommit i gång. Det måste anses synnerligen önskvärt att även inom Kalmar län fiske med småtrålare kan komma igång innan skärgårdsfisket går ned alltför mycket. Någon rationalisering, i likhet med vad som skett inom havsfisket, förekommer ej, varför lönsamheten för närvarande inom denna del är dålig; den skulle sannolikt kunna förbättras genom att trålfiske även här möjliggjordes.

I samband med detta kan diskuteras om inte möjligheterna till trålfiske även borde utsträckas till fiske å enskilt vatten för de fiskare som disponerar sådant i skärgården. Sköt- och notfisket är liksom havsfisket med skötare mindre lönsamt, och ett utnyttjande av trålfiskemöjligheterna bör här kunna innebära en betydande rationalisering även för denna fiskarkategori.

Med hänvisning till ovanstående anholder jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framställa följande frågor:

Är statsrådet beredd medverka till att möjligheter skapas för att trålfiske kan bedrivas mellan yttre och inre territorialvattengränserna och att genom marinen där företaga minsvepning, så att osäkerhet beträffande förekomsten av minor ej behöver vara rådande?

Är statsrådet vidare beredd att medverka till att trålfiske även i Kalmar län kan få bedrivas inom den *inre* territorialvattengränsen, på där lämpliga områden?

Denna anhållan bordlades.

§ 13**Interpellation ang. delegation till byggnadsnämnd av dispensrätt i plan- och byggfrågor**

Ordet lämnades på begäran till

Herr LINDKVIST (s), som yttrade:
Herr talman! I Kungl. Maj:ts propo-

Interpellation ang. delegation till byggnadsnämnd av dispensrätt i plan- och byggfrågor

sition nr 168 år 1959 framfördes inledningsvis följande:

»De i propositionen upptagna författningsförslagen har till huvudsyfte att åvägabringa förenklingar och förkortningar av förfarandet i planläggnings- och byggnadsärenden samt minskning av författningsmaterialets omfattning. De medel, som förslaget anvisar för att vinna detta syfte, består väsentligen i att beslutanderätten i plan- och byggfrågor så långt möjligt decentraliseras till regionala och lokala organ, i att plan- och byggnadsbestämmelserna för land och stad göres enhetliga samt i att vissa bestämmelser om administrativ kontroll, vilka bedömts vara onödigt rigorösa, uppmjukas eller slopas.»

Decentraliseringen av beslutanderätten i plan- och byggfrågor anfördes sålunda först, och det framgår även av andra uttalanden att denna punkt tillades stor betydelse.

Som en logisk konsekvens av den föreslagna åtgärden ansågs att även dispensrätten skulle decentraliseras. Sålunda anförde departementschefen bl. a. följande:

»Vad — — — angår frågan, på vilken myndighet det i skilda fall skall ankomma att meddela dispens, kan avgörandet härutinnan enligt min uppfattning icke undgå att påverkas av principen, att planläggning och byggnadsväsen i första hand är att beteckna som kommunala frågor. Denna princip ligger sedan länge till grund för lagstiftningen angående städernas byggnadsväsen och bör, enligt vad jag tidigare yttrat, vid en reform av lagstiftningen beaktas även för landsbygdens vidkommande. Jag har av dessa skäl i det föregående förordat en sådan ordning, att initiativet till planläggning och planernas närmare utformning i allt väsentligt kommer att ligga hos kommunala organ och att de uppgifter, som förbehålles statliga myndigheter, i huvudsak blott skall gå ut på att granska och pröva att de kom-

munala besluten står i överensstämmelse med författningarna och icke kränker några rättsskyddade allmänna eller enskilda intressen. — Om lagstiftningen utformas efter dessa linjer, bör enligt min uppfattning även *befogenheten att medgiva dispens* från gällande planer och andra bestämmelser för bebyggelsen kunna i *största utsträckning anförtros åt kommunala organ*. Den allvarligaste invändningen är — — — att man icke har några garantier för att dessa organ förfogar över tillräcklig sakkunskap för att handhava de stundom svårbedömda dispensfrågorna på ett riktigt och ändamålsenligt sätt. Denna invändning synes, åtminstone i dagens läge, vara så vägande, att den utesluter en lösning, som innebär att dispensbefogenheten generellt anförtros byggnadsnämnderna. På sätt framgår av vissa remissyttranden är det för övrigt icke säkert, att man på kommunalt håll överallt önskar en sådan utvidgning av ansvaret för bebyggelsen, som en dylik lösning skulle innebära. Detta utesluter dock icke att en *delegation av dispensbefogenheten kan och bör ägarum* i sådana fall, då kommunen faktiskt förfogar över tillräcklig sakkunskap och är villig att påtaga sig de ökade arbetsuppgifterna. Lagstiftningen bör därför utformas så, att den *i största utsträckning möjliggör en dylik delegation.*»

De anförda citaten torde vara tillräckliga för att visa att det förordnande om delegering av dispensrätten som omnämnes i 67 § 2 mom. byggnadsstadgan var avsett att meddelas alla byggnadsnämnder som förfogar över erforderlig sakkunskap, d. v. s. de flesta städer och större tätorter. Enligt vad jag erfarit har så emellertid icke skett. Såvitt jag vet är det bara ett tjugotal av landets största städer som har fått ett dylikt förordnande. Länsstyrelserna har alltså varit mycket restriktiva. Jag får i detta sammanhang också hänvisa till

Interpellation ang. lärarsituationen vid vissa utbildningsanstalter — Interpellation ang. försäljningen av fastigheter som ingår i nedlagda järnvägar

kungl. byggnadsstyrelsens meddelanden 1961:1, daterad januari 1961. Detta meddelande riktar sig huvudsakligen till byggnadsnämnderna och uppmanar dessa att icke missbruka dispensrätten, vilket naturligtvis kan vara befogat, men meddelandet har tydligen av länsstyrelserna uppfattats som ett direktiv att endast meddela delegering av dispensrätten i ytterligt begränsad omfattning. Det finns därför enligt min uppfattning skäl att ifrågasätta om icke kritiken mot den förenklade byggnadslagstiftningen delvis bottnar i att den bl. a. på det omtalade området icke har genomförts enligt lagstiftarnas intentioner.

Med stöd av denna motivering hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande frågor:

1. Anser statsrådet att delegering av dispensrätten till byggnadsnämnderna jämlikt 67 § 2 mom. byggnadsstadgan har meddelats i den omfattning som avsågs när byggnadslagstiftningen behandlades i riksdagen?

2. Om så icke är fallet avser statsrådet att vidtaga erforderliga åtgärder för att så sker, eventuellt genom ändring av byggnadsstadgans bestämmelser på så sätt att dispensrätten utan länsstyrelsernas förordnande automatiskt ges åt sådana byggnadsnämnder som förfogar över teknisk personal i erforderlig omfattning?

Denna anhållan bordlades.

§ 14

Interpellation ang. lärarsituationen vid vissa utbildningsanstalter

Ordet lämnades på begäran till

Fröken KARLSSON (h), som yttrade:

Herr talman! En tillfredsställande tillgång på kvalificerade lärare är en huvudförutsättning för att vårt lands un-

dervisningsväsende skall kunna lösa sina uppgifter. Mot bakgrunden härav är det oroande att konstatera att bristen på kvalificerade lärare vid våra läroanstalter, såväl högre som lägre, är påfallande. Hela det senaste decenniet har karakteriserats av en successivt förvärrad bristsituation. I förening med det höga elevantalet i klasserna utgör detta förhållande en allvarlig anledning till standardsänkning inom undervisningsväsendet.

De siffror rörande lärarbristen som för närvarande finnes tillgängliga för allmänt studium avser icke de dagsaktuella förhållandena och är dessutom icke så sammanställda att man får en klar bild av det samlade lärarbehovet vid existerande utbildningsanstalter.

Vårriksdagen kommer att få ta ställning till en reform av den obligatoriska skolan. Det måste då framstå såsom angeläget, för att en säker bedömning av förutsättningarna för reformens genomförande skall kunna ske, att det aktuella läget i vad avser lärarbristen redovisas.

Med stöd av det ovan anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för eklestistikdepartementet få framställa följande fråga:

Vill herr statsrådet ge kammaren en redovisning för lärarsituationen vid enhetsskolans högstadium, de allmänna gymnasierna samt fackgymnasierna, sådan denna förelåg under höstterminen 1961?

Denna anhållan bordlades.

§ 15

Interpellation ang. försäljningen av fastigheter som ingår i nedlagda järnvägar

Ordet lämnades på begäran till

Herr HAMRIN i Kalmar (fp), som yttrade:

Herr talman! På senare år har ett

Interpellation ang. försäljningen av fastigheter som ingår i nedlagda järnvägar

stort antal järnvägar nedlagts. Bland många andra kan nämnas Gotlands och Ölands järnvägar. Sedan driften upphört har järnvägsstyrelsen i de flesta fall ingen användning för den mark, som ingår i järnvägen. Järnvägsfastigheterna bör så snart som möjligt överlåtas för att utnyttjas för andra ändamål.

Den fastighetsindelning, som tillskapades, då järnvägen en gång för många år sedan tillkom, kan självklart inte vara rationell sedan järnvägen upphört och fastigheterna försålts för att användas för jordbruksändamål, vägändamål eller tomtändamål. Ej heller är det alltid självklart vilket ändamål och vilken köpare, som skall ha prioritet. Olika synpunkter måste ibland vägas mot varandra. De önskemål som här kan föreligga att förvärva mark från andra statliga verk eller kommuner måste samordnas med jord- och skogsbruksfastigheternas behov av att bli mer rationellt utformade. Därtill kommer i vissa fall planlägnings- och fastighetsbildningsfrågor, som bör bedömas innan överlåtelse sker. I samband med försäljningen kan också ofta uppkomma frågor rörande möjligheten till statsbidrag för att förbättra brukningsförhållandena.

För att på ett tidigt stadium av försäljningen få olika intressen beaktade och samordnade talar allt för att vid avvecklingen av fastigheterna bildas en arbetsgrupp på länsplanet, bestående av representanter från länsstyrelsen, statens järnvägar, lantbruksnämnden och lantmäteriet. Statens järnvägars berättigade intresse att bestämma köpeskillingens storlek behöver därmed icke åsidosättas.

På grund av det anförda får jag härmed anhålla om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kungl. kommunikationsdepartementet få framställa följande fråga:

Är statsrådet beredd att medverka till en samordning på länsplanet i enlighet

med vad ovan angivits vid försäljningen av de fastigheter, som ingår i de nedlagda järnvägarna och som icke längre erfordras för statens järnvägars behov?

Denna anhållan bordlades.

§ 16

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtande nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar rörande utbildning av gymnasiingenjörer till lärare vid tekniska läroverk jämte i ämnet väckta motioner.

§ 17

Anmäldes och godkändes bevilningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, såvitt propositionen angår det promilletal, varmed skogsvårdsavgiften för år 1962 skall utgå;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Grekland för undvikande av dubbelbeskattnings och förhindrande av skatteflykt beträffande skatter å inkomst och förmögenhet;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av tilläggsavtal till avtalet den 27 oktober 1953 mellan Konungariket Sverige och Konungariket Danmark angående handräkning i skatteärenden; samt

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Republiken Sydafrika för undvikande av dubbelbeskattnings beträffande skatter å kvarlåtenskap.

§ 18

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 39, angående vissa frågor berörande domänverket,

nr 44, angående ersättning till Ester Olsson m. fl., och

nr 46, angående förskollärarytbildningens organisation.

Dessa propositioner bordlades.

§ 19

Anmälades, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr förste vice talmannen:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 10, med förslag till brottsbalk, motionerna:

nr 641, av herr *Boo m. fl.*,

nr 642, av herrar *Christenson* i Malmö och *Braconier*,

nr 643, av herr *von Friesen*,

nr 644, av herr *von Friesen*,

nr 645, av herrar *Gustafson* i Göteborg och *von Friesen*,

nr 646, av fru *Gärde Widemar m. fl.*,

nr 647, av herrar *Hagberg* och *Johansson* i Stockholm,

nr 648, av herr *Larsson* i Borrby m. fl.,

nr 649, av herrar *Magnusson* i Tumhult och *Hedin*,

nr 650, av herr *Martinsson*,

nr 651, av herr *Munktell m. fl.*,

nr 652, av herr *Munktell m. fl.*,

nr 653, av herrar *Nyberg* och *Wiklund* i Stockholm, samt

nr 654, av fru *Sjövall*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 35, angående teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m., motionerna:

nr 655, av fru *Boman*,

nr 656, av herr *Heckscher m. fl.*, och

nr 657, av herr *Rydén m. fl.*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 41, med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1962/63, motionen nr 658, av herr *Carlsson* i Huskvarna m. fl.

Dessa motioner bordlades.

§ 20

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.37.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 14 februari

Kl. 14.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmannen.

§ 1

Herr förste vice talmannen meddelade, att herr *Persson* i Appuna, som vid kammarens sammanträde den 23 nästlidne januari med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter inlagt sin plats i kammaren.

§ 2

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Konstitutionsutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner, avses skola bordläggas första gången fredagen den 16 februari och företagas till avgörande vid kammarens plenum onsdagen den 21 februari, då också ett stort antal andra ärenden kommer

Svar på fråga ang. planerade biståndsåtgärder i Tanganyika

att behandlas. Med hänsyn härtill tar sammanträdet onsdagen den 21 februari sin början kl. 10.00, icke såsom tidigare preliminärt meddelats kl. 14.00.

Svar på fråga ang. planerade biståndsåtgärder i Tanganyika

Ordet lämnades på begäran till

Statsrådet fru LINDSTRÖM, som yttrade:

Herr talman! Herr Wiklund i Stockholm har frågat om jag är i tillfälle att inför kammaren närmare redogöra för arten av de biståndsåtgärder i Tanganyika som för närvarande är föremål för undersökning för Nordiska ministerrådets räkning. Som svar på hans fråga kan jag meddela följande:

Den Nordiska ministerkommittén för samordning av hjälpen till utvecklingsländerna har haft överläggningar sedan något år tillbaka för att utvälja något eller ett par biståndsprojekt som skulle kunna lämpa sig för en gemensam nordisk insats. Genom en särskild ämbetsmannagrupp har ministerkommittén låtit insamla material rörande ett antal afrikanska stater, och en mycket omfattande rapport avlämnades på senmornen i följd med en översikt över utbildningssituationen i Afrika, utbildningsbehoven inom de studerade länderna och över de ekonomiska och politiska förhållanden, som spelar en roll för framgången av varje biståndsinsats. Ministerkommittén kunde därvid konstatera, att samtliga de undersökta länderna hade behov av internationellt bistånd, men att Tanganyika ägde vissa särskilda förutsättningar att passa som område för ett officiellt nordiskt hjälpprojekt.

Staten Tanganyika är sålunda med hänsyn till sitt befolkningstal en småstat på samma sätt som de skandinaviska länderna. Arbetspråket inom förvaltningen är engelska, inga skarpa ras-

motsättningar förekommer, och landets myndigheter är klart positiva till ett samarbete med de fyra nordiska staterna. Till ministerkommitténs beslut att inleda förhandlingar med Tanganyikas regering i frågan har också starkt bidragit, att inget av de nordiska länderna tidigare har något eget biståndsprojekt i Tanganyika, vilket skulle kunna sammanblandas med en blivande gemensam insats, och att inte heller något av våra länder har anledning att där söka uppnå goodwill-effekter för kommersiella intressen av något slag. För närvarande är en nordisk delegation i Tanganyika och undersöker vilka insatser på utbildningsområdet som landets myndigheter skulle välkomna. Delegationens förhandlingar är förutsättningslösa inom ramen för ministerkommitténs beslut, att den nordiska insatsen skall röra sig på utbildningsområdet. Efter delegationens hemkomst i slutet av denna månad kommer ministerkommittén att pröva förslagen och skyndsamt utreda de praktiska förutsättningarna att realisera dem.

Med hänsyn till de presskommentarer, som jag föreställer mig har föranlett herr Wiklunds fråga till mig, kan jag också tillägga att ministerkommittén givetvis har varit väl underrättad om det arbete, som utförs i Tanganyika av kyrkor och olika missionssällskap i Norden och av frivilligorganisationer såsom norska och svenska Rädda barnen. Eftersom ministerkommitténs uppdrag helt naturligt hänför sig till statliga insatser, som skall administreras med statliga anslagsmedel, och de bedömningar som jag nyss refererat utgår från planerna på en rent mellanstatlig biståndsverksamhet, har jag inte haft någon anledning att i detta sammanhang uppehålla mig vid de i och för sig värdefulla privata hjälpsatser, som i Tanganyika liksom i andra afrikanska stater utföres av nordiska medborgare.

Vidare anförde:

Svar på fråga ang. planerade biståndsåtgärder i Tanganyika

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Lindström för svaret på min fråga.

Det är säkert ett mycket stort antal svenskar, som med största intresse avaktat detta svar, sedan statsrådet Lindström offentligt presenterat den nordiska ministerkommitténs planer på en internordisk biståndsinsats i Tanganyika. Det stora intresset hos allmänheten torde sammanhänga med två förhållanden.

Varje konkretisering av hjälpen till u-länderna inte bara väcker intresse utan stimulerar ett redan befintligt och glädjande nog utbrett intresse att ge hjälp åt människor, som är i behov av hjälp. De stora insamlingarna, då svåra olyckor inträffat, visar konkretionens betydelse för att utlösa intresse och hjälpvilja. Jag vill betona, att det sannolikt inte i och för sig finns någon anledning att ifrågasätta lämpligheten att välja just Tanganyika som det konkreta objektet för ett internordiskt hjälpprojekt.

En svensk pressombudsman och journalist sade mig i morse, att statsrådet Lindströms anförande i radions Dagens eko, där hon presenterade detta hjälpprojekt, satte i gång en stark brevström, som i varje fall *han* aldrig sett maken till. Självt har jag en nästan liknande erfarenhet efter min fråga till statsrådet Lindström. Detta sammanhänger säkerligen med den andra omständigheten till förklaring av allmänhetens stora intresse, som jag här vill rikta uppmärksamheten på, nämligen att så många svenska medborgare och medborgare i de andra nordiska länderna är så nära förbundna med Tanganyika som ett land, där man länge har bedrivit en omfattande missionsverksamhet innefattande både skolverksamhet och sjukvård. Denna verksamhet har pågått så länge som trettio år. Många har ganska intensivt ägnat sig åt detta land genom gåvor, omsorg, förbön och ansvars-

tagande i andra former och kontakter av skilda slag med svenska missionärer med åtföljande kontinuerliga informationer om landet, folket och förhållandena där. Man känner sig därigenom på något sätt nära bekant och befryndad med Tanganyika och blev därför också inte så litet förvånad, då statsrådet Lindström i sin presentation betecknade detta land som »jungfrulig mark» ur nordisk synpunkt, även om man naturligtvis kan förstå, att statsrådet avsåg *stalliga* insatser från de nordiska länderna.

Eftersom jag inte själv är direkt engagerad i någon av de svenska trossamfundens mission i Tanganyika — det gäller Evangeliska fosterlandsstiftelsen, Pingströrelsen, Svenska kyrkan, Helgelseförbundet och, enligt en upplysning som jag fick alldeles nyss, även sedan ett år tillbaka KFUM — känner jag mig oförhindrad att vid detta tillfälle av sakliga skäl lämna några faktiska informationer rörande de svenska missionernas verksamhet i Tanganyika, en verksamhet som även statsrådet Lindström nyss uttalade sin uppskattning av. Utöver svenska missionsinsatser bedrivs för övrigt enligt uppgift såväl norsk och dansk som finsk mission i Tanganyika.

För närvarande finns enligt uppgift närmare 170 svenska missionärer i Tanganyika. Det finns vidare över 200 av missionen drivna skolor — centralskolor, bottensskolor, små- eller folkskolor — 7 realskolor, varav en för närvarande ombildas till gymnasium, och 7 mellanskolor. Det totala elevantalet lär ligga vid cirka 400 000. Ett av samfundet, Evangeliska fosterlandsstiftelsen, har utbildat 200 infödda lärare. Vidare bedriver man sjukvård. Sammanlagt finns det 4 sjukhus, 2 sjukstugor, ett 25-tal polikliniker och flera särskilda förlösningsskolor. Svenska kyrkan driver sedan 1952 en sköterskeskola med ett 40-tal elever.

Tanganyika är alltså sedan länge fö-

Svar på fråga ang. planerade biståndsåtgärder i Tanganyika

remål för frivilliga, trogna men ganska tystlåtna hjälpinsatser från både svenska och andra nordiska trossamfundssida. Detta faktum har man tyckt inte gjorts tillräcklig rättvisa eller förbisett, då ministerkommitténs planer presenterades. Och detta trots att missionären Barbro Johansson tydligen lämnat Nämnden för Internationellt Bistånd (NIB) direkta informationer om läget i Tanganyika.

Man har också undrat över i vilka former det nordiska biståndet skall lämnas. Vilka slags insatser gäller det? Är det fråga om hjälp med maskinutrustning, redskap, yrkesutbildning, hjälp till utbildning av socialarbetare, vårdfunktionärer, högre förvaltningspersonal, lärare? Eller skall hjälpinsatsen lämnas i redan sedan länge bedrivna former: barndomsskolor och sjukvård? Vi har i dag fått besked om att hjälpinsatsen skall ske på utbildningsområdet. Men detta är mycket stort. Skall hjälpen lämnas för t. ex. yrkesutbildning eller för teoretisk utbildning? Hur skall vidare samordningen ske med missionens många verksamhetsgrenar, t. ex. just skolorna? Hur blir det så småningom med överlämnandet till staten Tanganyika av de nyetablerade institutionerna — ty ett sådant överlämnande ligger ju i utvecklingens gång på lite längre sikt.

Det är uppenbart, att det nordiska projektet på ett eller annat sätt måste knyta an till missionens verksamhet, eftersom det där redan finns en rik erfarenhet av Tanganyikas förhållanden, ett slags grundval alltså för den skandinaviska hjälpinsatsen. Hur skall denna anknytning ske?

Det är sådana frågor som man gjort sig och som jag vill ställa nu, när jag på nytt tackar statsrådet Lindström för svaret.

Statsrådet fru **LINDSTRÖM:**

Herr talman! Herr Wiklund har som jag väntade tagit upp missionens insat-

ser i Tanganyika. Som jag sade i svaret nyss: de insatserna har inte varit på något sätt obekanta för ministerkommittén eller för mig som en av dess fyra ledamöter. Men visst kan det ha sitt värde att få dem repeterade i sammandrag till riksdagens protokoll, som herr Wiklund nyss gjorde. De har inte heller varit relevanta för ministerkommitténs överläggningar. För att förtydliga vad jag redan sagt: dessa överläggningar har uteslutande rört vad för slags projekt som de fyra nordiska länderna skulle kunna utföra gemensamt och med skattebetalarmedel — de har alltså gällt *rent* statliga biståndsprojekt. Jag upprepar detta, därför att det var från den utgångspunkten som jag i den radio- och TV-intervju, som herr Wiklund refererar till, talade om Tanganyika som »jungfrulig mark», vilket man enligt herr Wiklund funnit »inte så litet förvånande», ehuru han själv säger sig ha insett att det rörde sig om statliga insatser. Jag vidhåller att Tanganyika är ett orört land för statliga biståndsåtgärder från Norden, nämligen. Sedan må missionen ha plöjt och sätt i denna mark under några årtionden.

Vid en radio- och TV-intervju under ett par minuter får man nöja sig med att svara på de frågor intervjuaren ställer. I detta fall fördes inte missionen på tal med undantag av att missionär Barbro Johansson omnämndes i förbigående, och efter vad jag vill minnas sade jag att jag med stort intresse lyssnat till hennes erfarenheter från Tanganyika.

Tanganyika har plats för och behov av hjälpinsatser från både statliga och privata givare. Vad missionen med privata medel utträttat i Tanganyika är säkerligen respektingivande, men jag tror att det är ganska ofruktbart att göra jämförelser mellan dessa insatser och den biståndsverksamhet som kan komma att bedrivas av de fyra nordiska länderna. Det är inte fråga om någon konkurrens mellan olika former av verk-

Svar på fråga ang. planerade biståndsåtgärder i Tanganyika

samhet, utan om ett både-och. Så småningom bör ett samarbete komma till stånd mellan stat och mission, men det är, herr Wiklund, inte i första hand en samarbetsfråga mellan stat och mission. Utan i första hand är det fråga om att pröva ett annat slags samarbete, nämligen ett samarbete mellan fem länder: fyra som på givarsidan vill göra något helgjutet till gagn för det femte landet. Detta är en så ny och svår uppgift i sig självt, att man från missionens sida inte borde bli så misslynt, om vi inte genast börjat planera för ett samarbete därutöver med de frivilliga — kristna och humanitära — organisationerna i Tanganyika. Tids nog kommer väl också ett sådant samarbete till stånd, får vi antaga.

Såsom herr Wiklund nämnde finns det i Tanganyika missionärer från samtliga nordiska länder. Till förutsättningarna för ett lyckat nordiskt samarbete hör emellertid att inte någon av de nordiska nationaliteterna dominerar över de andra, utan att svenskt, danskt, norskt och finskt väger någorlunda jämnt. Man får därför också vara försiktig, så att den dominerande svenska missionen med flera svenska missionärer, missionsskolor, missionssjukhusplatser etc. inte rubbar den interskandinaviska jämvikten.

Herr Wiklund ställde en rad preciserade frågor beträffande karaktären av insatserna på utbildningens område: han undrade vilken sorts utbildning man skulle inrikta sig på, hur samordningen med missionens skolor i fortsättningen skulle bli, hur överlåtelsen till Tanganyikas regering av blivande projekt skulle organiseras o. s. v. Det är alldeles för tidigt att yttra sig därom. Såsom jag sagt i mitt svar väntar vi hem den delegation, som efter förhandlingar med Tanganyikas myndigheter kommer att framföra deras önskemål. Det är dessa önskemål, som vi i första hand skall ta hänsyn till och inte till funderingar,

som jag för egen räkning skulle kunna ge uttryck åt.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag förstår mycket väl att statsrådet Lindström inte kan ge närmare besked i de frågor jag ställde om hur samordningen skall ske och framför allt om arten av den utbildningsverksamhet, som det här kan bli fråga om, eftersom denna är föremål för undersökning genom den kommission, som är utsänd. Jag tycker dock att man redan nu skulle kunna ta ställning till hur man lämpligen bör lägga upp samarbetet med de av missionerna bedrivna institutionerna.

Det har betonats i debatten omkring verksamheten i u-länderna att svenskar och andra som reser ut för att göra en insats i dessa måste försöka att tidigt och ganska grundligt lära känna förhållandena i det land, till vilket de kommer. Det har man enligt min mening särskilt goda förutsättningar för i Tanganyika, eftersom där redan finns ett stort antal svenskar och andra nordiska medborgare. Man har alltså till skänks en kunskap om landet, och den borde man utnyttja genom att redan från början dra upp vägar för samarbete mellan den nu planerade nordiska insatsen och de institutioner som missionerna anordnat.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet propositionen nr 39, angående vissa frågor berörande domänverket; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 44, angående ersättning till Ester Olsson m. fl., och

nr 46, angående förskollärarytbildningens organisation.

Utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, tillika svar på interpellation

§ 5

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott motionerna nr 641—654; och

till statsutskottet motionerna nr 655—658.

§ 6

Utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, tillika svar på interpellation i anledning av vidtagna åtgärder för rekrytering av gymnasieingenjörer till särskild lärarutbildning vid de tekniska högskolorna

Föredrogs i ett sammanhang samtliga punkter i statsutskottets utlåtande nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar rörande utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll till en början på framställd proposition utskottets hemställan, att förevarande ärende måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Edenman hade tillkännagivit, att han hade för avsikt att i samband med behandlingen av detta ärende besvara fru Kristenssons interpellation i anledning av vidtagna åtgärder för rekrytering av gymnasieingenjörer till särskild lärarutbildning vid de tekniska högskolorna.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 beträffande utgifterna för budgetåret 1962/63 inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde (bilaga 10, punkterna 296, 297 och 336) samt i propositionen nr 2 (bilaga 5, punkten 2, och bilaga 12, punkten 1) framlagt förslag rörande utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk.

I samband med nämnda förslag hade utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Segerstedt Wiberg* (I: 14) och den andra inom andra kammaren av herr *Helén* (II: 27), i vilka hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte påfordra nya förhandlingar beträffande de tekniska läroverkens lärarförsörjning samt att resultatet härav måtte snarast redovisas inför riksdagen;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Ljungberg* och herr *Ragnar Bergh* (I: 331) samt den andra inom andra kammaren av fröken *Karlsson m. fl.* (II: 403), i vilka hemställts att riksdagen måtte

a) uttala att förhandlingar omgående inleddes mellan statsmakterna och berörda arbetsmarknadsorganisationer i syfte att häva den akuta bristen på lärare vid de tekniska gymnasierna;

b) uttala att en utredning tillsattes av Kungl. Maj:t med uppgift att snarast och fortlöpande redovisa åtgärder i syfte att häva bristen på lärare vid samtliga utbildningsanstalter;

c) avslå Kungl. Maj:ts förslag under åttonde huvudtiteln, punkten Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen, angående åtgärder för anordnande fr. o. m. vårterminen 1962 av utbildning av gymnasieingenjörer vid tekniska läroverk;

d) till Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen för budgetåret 1962/63 anvisa ett reservationsanslag av 2 042 000 kr.;

e) avslå Kungl. Maj:ts förslag under kapitalbudgeten att till Lån till gymnasieingenjörer för utbildning till lärare för budgetåret 1962/63 anvisa ett investeringsanslag av 1 025 000 kr.;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Ljungberg* och herr *Ragnar Bergh* (I: 330) samt den andra inom andra

Utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, tillika svar på interpellation

kammaren av fröken *Karlsson m. fl.* (II: 404), i vilka hemställts att riksdagen måtte

a) avslå Kungl. Maj:ts förslag att till Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 500 000 kr.;

b) avslå Kungl. Maj:ts förslag att till Lån till gymnasieingenjörer för utbildning till lärare å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62 anvisa ett investeringsanslag av 300 000 kr.;

dels en inom andra kammaren av fru *Sjövall* och fru *Kristensson* väckt motion (II: 429), vari hemställts

a) att Kungl. Maj:ts framställning under åttonde huvudtiteln, punkt 296, angående utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, icke måtte av riksdagen bifallas;

b) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om skyndsamt utredning av ärendet;

dels en inom andra kammaren av fru *Sjövall* och fru *Kristensson* väckt motion (II: 430), vari hemställts att Kungl. Maj:ts förslag i propositionen 2/1962 att till Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 500 000 kr. icke måtte av riksdagen bifallas;

dels ock en inom första kammaren av herr *Lennart Geijer* väckt motion (I: 352).

Punkten 1**Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 (bilaga 10, punkt 296, s. 553—567 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1962) föreslagit riksdagen att *dels* bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga föreskrifter och vidtaga övriga åtgärder för anordnande fr. o. m. vår-

terminen 1962 av utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordade grunder, *dels* ock till Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen för budgetåret 1962/63 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3 420 000 kr.

Vidare hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 2 (bilaga 5, punkt 2, s. 13 och 14 av bilagt utdrag av samma statsrådsprotokoll, föreslagit riksdagen att till Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 500 000 kr.

Utskottet hemställde,

1) att motionerna I: 14 och II: 27 samt I: 331 och II: 403, sistnämnda bägge motioner i vad de avsåge förhandlingar i syfte att häva den akuta bristen på lärare vid de tekniska gymnasierna, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

2) att motionerna I: 331 och II: 403 i vad de avsåge utredning i syfte att häva bristen på lärare vid samtliga utbildningsanstalter samt motionen II: 429 i vad den avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

3) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag åt motionerna I: 352, I: 331 och II: 403 samt II: 429, sistnämnda tre motioner såvitt här vore i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga föreskrifter och vidtaga övriga åtgärder för anordnande fr. o. m. vårterminen 1962 av utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordade grunder;

4) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 331 och II: 403 samt II: 429, samtliga motioner såvitt här

Utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, tillika svar på interpellation

vore i fråga, till Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen för budgetåret 1962/63 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3 420 000 kr.;

5) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 330 och II: 404 samt II: 430, förstnämnda bägge motioner såvitt här vore i fråga, till Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 500 000 kr.

Reservationer hade avgivits

a) av fröken *Andersson*, herrar *Ragnar Bergh* och *Nilsson* i Göingegården samt fröken *Karlsson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 331 och II: 403, såvitt här vore i fråga, samt i anledning av motionerna I: 14 och II: 27, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att förhandlingar omgående inleddes mellan statsmakterna och berörda arbetsmarknadsorganisationer i syfte att häva den akuta bristen på lärare vid de tekniska gymnasierna;

2) att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 331 och II: 403 samt II: 429, samtliga motioner såvitt här vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att en utredning tillsattes med uppgift att snarast och fortlöpande redovisa åtgärder i syfte att häva bristen på lärare vid samtliga utbildningsanstalter;

3) att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 331 och II: 403 samt II: 429, samtliga motioner såvitt här vore i fråga, ävensom med avslag å motionen I: 352, avslå Kungl. Maj:ts förslag om bemyndigande för Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga föreskrifter och vidtaga övriga åtgärder för anordnande fr. o. m. vårterminen 1962 av utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk;

4) att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 331 och II: 403 samt i anledning av motionen II: 429, samtliga motioner såvitt här vore i fråga, till Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen för budgetåret 1962/63 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 2 042 000 kr.;

5) att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 330 och II: 404 samt II: 430, förstnämnda bägge motioner såvitt här vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om medelsanvisning å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62 till utbildning av lärare vid yrkesundervisningen;

b) av herr *Per-Olof Hanson*, utan angivet yrkande; och

c) av herr *Nelander*, likaledes utan angivet yrkande.

Punkten 2

Ersättning till deltagare i utbildning av lärare vid yrkesundervisningen

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 (bilaga 10, punkt 297, s. 567 och 568 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1962) föreslagit riksdagen att till Ersättning till deltagare i utbildning av lärare vid yrkesundervisningen för budgetåret 1962/63 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 5 370 000 kr., innebärande en anslagsökning av 1 775 000 kr.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, till Ersättning till deltagare i utbildning av lärare vid yrkesundervisningen för budgetåret 1962/63 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 5 370 000 kr.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson*, herrar *Ragnar Bergh* och *Nilsson* i Göingegården samt fröken *Karlsson*, vilka under förutsättning av bifall till den vid punkten 1 fogade, med

Utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, tillika svar på interpellation

a) betecknade reservationen ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, till Ersättning till deltagare i utbildning av lärare vid yrkesundervisningen för budgetåret 1962/63 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 4 070 000 kr.

Punkten 3**Lån till gymnasieingenjörer för utbildning till lärare**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 (bilaga 10, punkt 336, s. 644 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1962) samt i propositionen nr 2 (bilaga 12, s. 37 av bilagt utdrag av samma statsrådsprotokoll) föreslagit riksdagen att till Lån till gymnasieingenjörer för utbildning till lärare å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd anvisa för budgetåret 1962/63 ett investeringsanslag av 1 025 000 kr. och å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62 ett investeringsanslag av 300 000 kr.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 331 och II: 403 samt I: 330 och II: 404, samtliga motioner såvitt här vore i fråga, till Lån till gymnasieingenjörer för utbildning till lärare å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd anvisa

a) för budgetåret 1962/63 ett investeringsanslag av 1 025 000 kr.,

b) å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62 ett investeringsanslag av 300 000 kr.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson*, herrar *Ragnar Bergh* och *Nilsson* i Göingegården samt fröken *Karlsson*, vilka under förutsättning av bifall till den vid punkten 1 fogade, med a) betecknade reservationen ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen

mätte, med bifall till motionerna I: 331 och II: 403 samt I: 330 och II: 404, samtliga motioner såvitt här vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om medelsanvisning till lån till gymnasieingenjörer för utbildning till lärare.

Vad utskottet hemställt föredrogs; och anförde därvid:

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**:

Herr talman! För att åtminstone ha en teoretisk chans att delta även i första kammarens behandling av detta ärende har jag valt att inleda debatten i denna kammare och samtidigt även besvara fru Kristenssons interpellation.

Det föreliggande förslaget har väckt en uppmärksamhet som verkligen är förvånande. Alla tänkbara argument har framförts. Man har talat om nonchalans mot riksdagen, nya farliga principer, dirigering av arbetsmarknaden och naturligtvis även om standardsänkning i fråga om lärarnas kompetens. Jag beklagar för min del att ärendets behandling i riksdagen har måst forceras, men jag har stått inför valet att snabbt — närmare bestämt höstterminen 1963 — få ett nytt tillskott av lärare vid de tekniska gymnasierna eller att ingenting göra för utbyggnaden av de tekniska läroverken, detta under skydd av en mycket pålitlig byråkratisk motivering. Jag kan försäkra kammarens ledamöter att den senare utvägen för mig personligen hade varit den bekvämaste. Men ser man frågan i ett större perspektiv är det inte försvarbart med en passivitet på detta område, och jag är glad över att utskottet delar denna uppfattning.

Låt mig ett ögonblick stanna vid behovet av läroverksingenjörer. Först och främst är att lägga märke till att den maximala effekten snart är uppnådd när det gäller utbyggnaden av våra tekniska högskolor och därmed också beträffande antalet utexaminerade civilingenjörer. Expansionen i fråga om an-

Utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, tillika svar på interpellation

talet ingenjörer måste alltså ske på en annan och lägre nivå och främst avse läroverks- och institutsingenjörer. Vi hoppas emellertid även mycket av det tillskott som kan komma från de nya fackskolorna, i första hand den tekniska fackskolan.

Industriförbundets s. k. teknikerutredning ansåg år 1957 att vi år 1965 skulle behöva 33 900 yrkesverksamma läroverksingenjörer. Arbetsmarknadsstyrelsen uppskattade behovet för samma tid till 41 900. För år 1975 är industriförbundets siffra 51 600 och arbetsmarknadsstyrelsens inte mindre än 68 600. Det föreligger alltså ett väl dokumenterat behov. Man kan fråga — vilket skedde, hörde jag, i första kammaren — varför prognoserna så snabbt har förändrats år från år. Det beror helt enkelt på att ingen har kunnat förutse produktionsprocessens förändring.

När jag hade både äran och nöjet att som ordförande leda universitetsutredningen och vi började med prognosverksamhet på detta område kom det svenska näringslivet med helt andra bud. Den djärvaste prognosen lyste på en ökning av teknikerbehovet med 3 procent — alltså ett nästan lineärt samband med stegringen av nationalproduktionen. Synnerligen många tongivande krafter inom det svenska näringslivet ansåg emellertid att prognosen var i överkant. Det fanns t. o. m. de som varnade för ett visst överskott av civilingenjörer, för att kvaliteten inte skulle kunna hållas uppe etc. När det gäller de tekniska gymnasierna är det först på de senare åren som man ute i kommunerna verkligen har satt fart på planeringen.

Det finns inte bara arbetsmarknads-mässiga skäl att andraga utan även utbildningspolitiska. Detta är en lång historia, som jag kanske under riksdagens lopp får andra tillfällen att komma in på. Jag vill här bara säga att det är nödvändigt att få en förskjutning från de

allmänbildande gymnasierna till fackgymnasierna. Vi hade förra året 78,5 procent av våra gymnasister i allmänbildande gymnasier och 21,5 i fackgymnasier, alltså tekniska gymnasier och handelsgymnasier. Den riktning som vi nu har är 60 procent i allmänna gymnasier och 40 procent i fackgymnasier. Detta år har departementet uppskattat siffrorna till 74,2 respektive 25,8 procent.

Expansionen är, som jag sade, numera kraftig. År 1955 hade vi 157 avdelningar i de tekniska gymnasierna. Läsåret 1961/62 var de 347, och året 1962/63 räknar vi med 417. Vid höstens budgetarbete var det möjligt för regeringen att säga ja till tre framställningar — som nu ligger på riksdagens bord — om nya tekniska gymnasier: ett andra i Stockholm, ett i Kiruna och ett som regeringen föreslagit förlagt till Hässleholm. Det var inte av brist på pengar som övriga orter med långt framskridna planer inte kunde tillmötesgåas utan uteslutande på grund av lärarbrist. Nu väntar Karlskoga, Motala, Nyköping och Sandviken. Göteborg kommer likaså, såg jag häromdagen.

Det är alltså en ohållbar situation att vi i ett läge där vi har resurser att inrätta tekniska gymnasier och där hela näringslivet ropar efter ingenjörer inte skall kunna tillgodose behovet därför att vi icke har ingenjörer för att utbilda andra ingenjörer. Lärarsituationen på de tekniska gymnasierna är ju den att vi har 298 lektorer men endast 15 ordinarie adjunkter och 125 extra ordinare. Man kan väl utan överdrift säga att vi i praktiken inte har någon adjunktår bland civilingenjörerna. De civilingenjörer som i dag är adjunkter av ett eller annat slag är detta för att meritera sig för lektorat. Här finns således inte den fasta kår som vi har inom de allmänna läroverken.

Lärarbehovet är också klart redovisat i propositionen. Det kan räcka om jag

Utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, tillika svar på interpellation

säger att det ackumulerade nytillskottet av heltidstjänster 1963/64 skulle uppgå till inte mindre än 102 i tekniska ämnen och 86 i naturvetenskapliga ämnen. Det är bakgrunden till hela detta förslag.

Jag skall i fortsättningen, herr talman, fatta mig kort. Den 23 oktober förra året kom överstyrelsen med ett förslag, alldeles riktigt. Det centrala verket måste självfallet följa upp lärarutbildningsfrågorna i takt med förslag till inrättande av nya gymnasier. Detta förslag gick omedelbart på remiss. Det kom sent, det skall jag villigt erkänna. Det blev ganska illa behandlat av remissinstanserna av olika skäl, men det fanns mycket av hållfast kärna i det också. Jag bestämde mig då för att låta rektorn vid tekniska högskolan, professor Ragnar Woxén, överarbeta förslaget. Det har han gjort, och som det förefaller har han lärarkollegiet bakom sig, vilket är en mycket fin garanti. Regeringen hade att säga ja till det förslag han lade fram den 15 december och lägga fram det inför riksdagen eller, som jag inledningsvis sade, vänta ett år för att alla formalia skulle vara uppfyllda. Jag hoppas att det inte är många i denna kammarare som hade uppskattat en sådan väntan eller senfärdighet från departementschefens sida.

Det har sagts att detta är en utbildning på tre terminer. I praktiken är det på dessa tre terminer en undervisningstid som motsvarar fyra terminer för civilingenjörsutbildningen. Kursen kommer att vara avslutad den 14 augusti 1963, och på höstterminen det året skulle vi alltså ha ytterligare ett nittiotal kompetenta lärare i tekniska ämnen vid våra tekniska gymnasier. Vad det innebär, inte minst när det gäller möjligheterna att säga ja till nya gymnasier, är uppenbart för var och en.

Eleverna som nu får denna utbildning — kalla den gärna snabbutbildning eller provisorisk utbildning, jag accepterar varje uttryck i det avseendet — är kva-

lificerade i den bemärkelsen att de har lämnat de tekniska läroverken med kvalificerade betyg. De har vidare väl vitsordad praktik, och många av dem har dessutom som timplärare undervisat i olika skolformer. Vi har en särskild garanti — jag upprepar det — i att undervisningen är förlagd till de tekniska högskolorna, att det är de tekniska högskolornas professorer som kommer att vara inspektörer och i mycket stor utsträckning även lärare.

Det kanske inte heller skadar om jag erinrar om att hela denna utbildning är anpassad för lärarbanan. Det är en lärarutbildning och inte en halv civilingenjörsutbildning, som många i den offentliga debatten har trott. Fyra terminer, säger man — åtta terminer tar det att utbilda en civilingenjör — ergo är det en halv civilingenjör och följaktligen en dålig sådan. Utbildningen är som jag sade upplagd för lärartjänstgöring. Den omfattar bl. a. hundra timmar pedagogik, och i jämförelse med våra övriga civilingenjörer som tjänstgör vid tekniska läroverk utan att ha haft en enda timmes pedagogisk utbildning har denna kategori det inte så dåligt ställt när det gäller den pedagogiska utbildningen.

Sedan har från olika håll riktats kritik mot den ersättning som dessa ingenjörer har fått. Jag vill, herr talman, på denna punkt helt enkelt deklarerat att det verkligen inte ligger några principiella överväganden bakom detta förslag, några nya principer för att med studiesociala åtgärders hjälp styra arbetsmarknaden eller vad det nu kan vara fråga om. Det gällde att ge dessa personer sådana ekonomiska villkor att de över huvud taget skulle kunna acceptera en möjlighet att utbilda sig till lärare. Det är här inte fråga om studenter i vanlig bemärkelse. Det är människor — relativt unga, dock inte så unga — som är ute i produktivt arbete, som har en etablerad ställning inom nä-

Utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, tillika svar på interpellation

ringslivet eller inom statsverksamheten och som helt enkelt skulle omskolas för lärartjänstgöring. Detta är alltså närmast att betrakta såsom en omskolningsåtgärd och kan jämföras med liknande sådana ute på arbetsmarknaden och inte med vad som görs för övriga studenter under deras studietid.

Det »slavkontrakt» som man ibland talar om innebär inte något tvång. Man kan när som helst hoppa av under utbildningstiden, och man kan hoppa av under lärartjänstgöringen — men då får man inte halva beloppet avskrivet, utan man får helt enkelt i vanlig ordning amortera det. Värre är det inte med ofriheten på detta område.

Tillåt mig också göra en liten kommentar till några motioner som här föreligger. Fröken Ljungberg i första kammaren och fröken Karlsson i denna kammare har bl. a. yrkat avslag på hela förslaget. Jag skall inte kommentera det. Men jag vill ta upp en av deras huvudsynpunkter, nämligen att det skulle finnas andra möjligheter att lösa dessa frågor. Det är möjligt att det kan finnas sådana. Jag avser att omedelbart efter dagens behandling av denna fråga inte bara ta kontakt utan verkligen göra en genomgång av hela fältet tillsammans med arbetsmarknadens organisationer för att se om man kan komma fram till någonting bättre. Men hittills har ingenting bättre föreslagits.

Vad är det motionärerna här pekar på? Jo, det är fyra olika ting. För det första bör vi stimulera för lärartjänster lämpade personer att söka dessa befattningar. Ja, det är en from tanke. Man frågar sig bara hur det skall gå till. Och var finns dessa för lärarbanan lämpliga personer, som skulle lämna sina nuvarande sysselsättningar och plötsligt bli lärare?

För det andra, säger motionärerna, torde det såväl inom näringslivet och förvaltningen som bland pensionerade lärare finnas lämplig arbetskraft. Jag

kan försäkra fröken Karlsson att det arbete och det tillmötesgående som industrien visar, när det gäller att hjälpa till att skaffa fram ingenjörer som kan tjänstgöra som lärare, nästan har nått sin maximala gräns. Jag har inte träffat någon företagsledare i ansvarig ställning med möjlighet att dirigera över ingenjörer som lärare till de tekniska läroverken, som inte varit villig att göra detta. Men, fröken Karlsson, det förslår intel! Och förslaget om de pensionerade lärarna har vi redan tagit upp över hela linjen.

Ett tredje vackert önskemål är att icke yrkesverksamma akademiker skulle stimuleras. Men tror verkligen motionärerna att det finns några civilingenjörer här i landet, som inte är yrkesverksamma utan som går hemma som något slags husfäder och väntar på jobb?

Det fjärde förslaget är att utnyttja studerande vid de tekniska högskolorna och de naturvetenskapliga fakulteterna. Jag tror dock inte att den kategorien som lärare skulle vara överlägsen de här föreslagna lärarna.

Slutligen frågar man i flera motioner varför vi tar upp just teknikerbristen — det föreligger ju brist även på en rad andra områden — och så gör man upp en rikhaltig karta över kösamhället. Varför inte också ta upp naturvetarbristen? frågar motionärerna. På det vill jag svara att vi på naturvetarsidan inte har någon motsvarande kategori, som skulle kunna omskolas eller vidareutbildas för lärartjänst — såvida man inte vidareutbildar andra lärare. Så har redan i mycket stor utsträckning skett när det gäller folkskollärare. De utbildas nu till lärare på högre stadier, antingen akademivägen eller via fortbildning. Vi har också där ett förslag, som riksdagen redan i fjol godkände, nämligen när det gäller utbildningen av läroverksingenjörer för lärartjänster på

Utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, tillika svar på interpellation

högstadiet i yrkesskolan och liknande utbildningsanstalter.

Jag skall inte närmare ingå på motionärernas mycket egendomliga och djärva påstående att »Det aktstycke som föreligger har karaktär av hastverk, och förslaget är helt ogenomförbart.» Fröken Ljungberg och fröken Karlsson vågar dessutom påstå: »Ehuru högskolans rektor omgående erhöi i uppdrag att omarbete det ursprungliga förslaget synes högskolans karakteristik alltfört ej ogiltig.»

Jag vågar inte ha en lika djärv mening som motionärerna på den punkten.

Till sist yrkar man från högerhåll på en utredning eller att åtgärder omedelbart vidtages för att häva den akuta brist som råder på lärare vid de tekniska gymnasier. Ja, det har jag ingenting emot, och jag har också nyss sagt att det är meningen att tillsammans med arbetsmarknadens organisationer på detta område söka få en sådan utredning till stånd.

Sedan vill jag också säga några ord om fru Sjövals och fru Kristenssons motion, vars argumentering förete stora och märkliga likheter med den motion jag nyss behandlat. Det säges däri att de ingenjörer som genomgått den föreslagna utbildningen i jämförelse med de nuvarande lärarnas kompetens inte kan anses kompetenta. Men det är ju inte fråga om det. Frågan är i stället om de är kompetenta. Det är alldeles självfallet att en civilingenjör är mera kompetent — om vi nu skall använda det uttrycket. Men här gäller det huruvida lärarna i denna nya kategori kan anses kompetenta att tjänstgöra som adjunkter vid ett tekniskt gymnasium.

Vi skulle kunna ställa exakt samma fråga rörande de vidareutbildade folkskollärarna i 19:e lönegraden och fråga om de är kompetenta i jämförelse med läroverksadjunkterna. Det argumentet har jag emellertid ännu aldrig träffat på. Det är ju den faktiska kompetensen

— den må sedan vara lägre eller högre eller likvärdig — som i detta fall är det avgörande.

Vidare säger fru Sjövall och fru Kristensson: »Ej heller har tillräckligt utretts hur de tekniska högskolorna skall ges resurser att utan konsekvenser för den ordinarie utbildningen där mottaga lärarkursernas elever.» Men det måste väl ändå i rimlighetens namn vara tillräcklig garanti att högskolorna själva, deras lärarkår och rektorer, har accepterat att under en övergångstid svara för denna utbildning! Och det kommer inte att bli en enda teknolog utestängd på grund av det förslag som nu lagts fram.

Herr talman! I anslutning till de punkter i ecklesiastikdepartementets budget som nu behandlas av kammaren har fru Kristensson i en interpellation frågat

1:o) om jag anser att av Kungl. Maj:t vidtagna åtgärder för rekrytering av gymnasieingenjörer till särskild lärarutbildning vid de tekniska högskolorna innan riksdagen tagit ställning i frågan är förenliga med riksdagens fria provningsrätt; samt

2:o) vilka åtgärder jag avser att vidtaga för att — för den händelse riksdagen avslår Kungl. Maj:ts förenämnda förslag — hålla de gymnasieingenjörer skadelösa, som på oriktiga premisser antagits för nämnda utbildning.

Eftersom jag nyss inför kammaren redovisat den allmänna bakgrunden och de väsentligaste skälen till regeringens förslag om särskild utbildning av läroverksingenjörer till lärare vid de tekniska läroverken, kan jag fatta mig tämligen kort, när det gäller att svara på fru Kristenssons särskilda frågor.

Beträffande den första frågan bör kanske påpekas att de förberedande åtgärder, som där åsyftas, formellt vidtagits av överstyrelsen för yrkesutbildning och — såsom också interpellanten uppmärksammat — under förutsättning

Utbildning av gymnasielärare till lärare vid tekniska läroverk, tillika svar på interpellation

av Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut. Jag vill emellertid understryka att dessa åtgärder vidtagits i fullt samförstånd med departementet; de utgör ju nämligen en nödvändig förutsättning för att effektuera det förslag från regeringens sida, som kammaren nu behandlar. Eftersom Kungl. Maj:t disponerar det här aktuella reservationsanslaget Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen utan några sådana av riksdagen för anslaget begagnade angivna riktlinjer eller villkor, som i och för sig skulle kunna hindra anordnande av en lärarutbildning av föreslagen utformning, finns också i formell mening klar täckning för de förberedande åtgärderna. Sedan är det givet att, om riksdagen inte skulle på föreslaget sätt uppräknade medelsanvisningen för ändamålet, svårigheter skulle uppkomma att jämte ett fullföljande av den förberedda första kursomgången anordna också den övriga lärarutbildning som planeras inom anslagets ram. Anledningen till att utbildningsförslaget och dess utbildningspolitiska bakgrund så utförligt redovisats i statsverkspropositionen är ju bl. a., att förslagets genomförande vid sidan av övrig erforderlig lärarutbildning förutsätter att ökade medel under skilda anslag avdelas för denna sektor av lärarutbildningsområdet.

Vill man se mera praktiskt på problemet än vad som skett i interpellantens tämligen teoretiska frågeställning, finns det väl i sak knappast längre några delade meningar om att regeringens befogenheter måste omfatta en ganska vid rätt att vidta eller låta vidta åtgärder för att, innan äskade anslag ännu beviljats och ibland redan innan äskandet formellt presenterats, förbereda det med anslagen avsedda utnyttjandet. I själva verket är det väl så, att på exempelvis utbildningsområdet, som ju präglas av en mycket stark aktivitet, i dag över hela landet av praktiska skäl pågår en rad mer eller mindre omfattande

och långtgående förberedelser för att äskade men ännu inte beviljade anslag skall kunna utnyttjas på ett ändamålsenligt sätt och med bästa effekt, utan att fördenskull någon vill göra gällande att detta inte skulle vara förenligt med riksdagens fria prövningsrätt. Självfallet får emellertid inte dessa förberedande åtgärder vara bindande på ett sätt, som för att exempelvis enskilda personer skulle kunna hållas skadeslösa skulle medföra ett handlande i strid mot innebörden av § 64 regeringsformen. Som jag nyss redovisat har något sådant inte skett eller över huvud taget varit aktuellt i detta fall.

Därmed torde även fru Kristenssons andra fråga vara besvarad. Låt mig endast, herr talman, tillägga att det rimligen och helt konsekvent borde i första hand ankomma på den, som vill avslå regeringens förslag, att samtidigt åtminstone antyda den närmare utformningen av lösningen på fru Kristenssons andra fråga och på alla de övriga problem av utbildningsorganisatorisk och arbetsmarknadsmässig art, som ett negativt ställningstagande skulle medföra.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framföra ett tack för svaret på mina frågor.

Statsrådet sade att de förberedande åtgärderna för denna kurs hade vidtagits i fullt samförstånd med kungl. överstyrelsen för yrkesutbildning. Till dessa åtgärder hör otvivelaktigt en annons som publicerades i stockholmspressen den 11 december och i landsortspresen påföljande dag. I denna annons angavs klart, att förutsättningen för anordnandet av ifrågakurser skulle vara Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut. Det är således ett klart formellt villkor detta, och det medger även statsrådet Edenman i sitt svar.

Utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, tillika svar på interpellation

Emellertid ligger ju ärendet så till att kursen påbörjades den 1 februari under det att riksdagsbeslutet kan komma tidigast i dag, den 14 februari. När statsrådet Edenman säger att det finns i formell mening klar täckning för de förberedande åtgärderna vore det därför intressant att få veta vad statsrådet lägger in i begreppet förberedande. Mig förefaller det som om detta begrepp fått en aldrig avsedd innebörd. Det kan inte anses ingå i förberedelserna för en viss utbildning att anställa lärare, att fastställa kursplaner och framför allt att påbörja undervisningen. Statsrådet Edenman lär inte med fog kunna hävda ståndpunkten, att sådant skulle vara förberedelser. — Vad skulle hända om försvarsministern begärde anslag för inköp av försvarsmateriel t. ex. från utlandet och inte endast träffade preliminärt avtal om leverans utan definitivt avtal och t. o. m. lät leveranserna börja och räkningarna växa fram innan riksdagen fattade beslut i ärendet?

De medel som behövs för denna utbildning föreslås ingå i ett större anslag som är ett reservationsanslag, avsett för vissa klart angivna ändamål. Nu synes statsrådet hävda att ingenting hindrar honom att använda medel ur detta reservationsanslag för ett nytt ändamål i avvaktan på riksdagsbeslut. Det är en ståndpunkt som jag inte kan ansluta mig till. I och med att riksdagen beslutat om ett visst anslag för innevarande budgetår har riksdagen rätt att kräva, att om anslaget över huvud taget skall disponeras, så skall det disponeras för det angivna ändamålet. Statsrådet Edenman är ju själv medveten om att ett riksdagsbeslut erfordras — jag hänvisar till ordalydelsen i den annons jag nämnde och till den proposition där anslag begäres för just detta ändamål under innevarande budgetår. När då kursen igångsätts utan att riksdagens ställningstagande avvaktas är det inte för mycket sagt att riksdagens

fria prövningsrätt i detta fall har blivit en chimär.

Jag tror inte att någon i riksdagen — helt oberoende av partitillhörighet — skulle vilja ge statsrådet Edenman eller någon annan minister en så vittgående frihet att disponera av riksdagen beviljade anslag.

Det finns, herr talman, säkerligen ingen som vill ifrågasätta vare sig rättigheten eller skyldigheten för regeringen att förbereda de åtgärder som skall beslutas av riksdagen — detta är en av regeringens självklara skyldigheter. Men alltför ofta måste man konstatera att ärendena inte är tillräckligt förberedda, och jag vågar påstå att det ärende vi nu behandlar absolut hör till dem som inte blivit förberedda på ett tillfredsställande sätt.

Statsrådet Edenman säger att man stått inför valet att snabbt få till stånd en utbildning eller att ytterligare uppskjuta ärendet och att i varje fall någon passivitet i en sådan situation inte kunde försvaras. Jag kommer, herr talman, osökt att tänka på underbefälsinstruktionens klassiska regel: »Underlåtenhet att handla ligger en befälhavare mera till last än misstag vid val av medel.» Men det borde väl rimligtvis inte vara någon nyhet för ecklesiastikministern att det förelåg ett ökat lärarbehov. Riksdagen har ju fattat beslut om utökning av intagningen under budgetåren 1960/61—1961/62 med inte mindre än 50 nya avdelningar. Därför hade det varit rimligt att departementet på ett tidigare stadium tagit initiativ till att öka rekryteringen till denna lärarkader, så att behandlingen av ärendet inte behövt få denna panikartade prägel.

Att man inte i god tid planlagt och förberett ärendet framstår som så mycket märkligare mot bakgrunden av ett inlägg av statssekreteraren i ecklesiastikdepartementet som publicerats i nr 6 av Lärartidningen för i år. Statssekreterare Löwbeer säger där:

Utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, tillika svar på interpellation

»Den som planerar för skola och utbildning måste försöka se utbildningsväsendet som en enhet, där de olika stadierna hänger ihop med och inverkar på varandra. Man måste också se utbildningen i samband med den ekonomiska och sociala utvecklingen. En långsiktig planering är A och O i allt arbete för utbildningen.»

Det är vackra ord, herr talman, och jag kan helt instämma i dem.

Samtidigt som man vidhåller att ärendena måste vara väl förberedda, måste man dock även understryka en annan sak, som är väl så viktig, nämligen att förberedelser skall vara förberedelser och ingenting annat. Eljest blir riksdagens fria prövningsrätt klart åsidosatt.

För övrigt skadar det kanske inte att något erinra om att den fråga vi diskuterar är synnerligen kontroversiell, något som regeringen inte torde vara omedveten om. Jag vill inte påstå att statsrådets försök att lugna oss med att frågan icke blivit föremål för några principiella överväganden verkat särskilt lugnande på mig.

Statsrådet Edenman anförde vidare: »Självfallet får emellertid inte dessa förberedande åtgärder vara bindande på ett sätt, som för att exempelvis enskilda personer skulle kunna hållas skadeslösa skulle medföra ett handlande i strid mot innebörden av § 64 regeringsformen.»

Detta statsrådets uttalande gäller emellertid endast de förberedande åtgärderna, och jag fäste mig vid att statsrådet, när han föredrog sitt interpellationssvar, betonade just ordet »förberedandes». Detta uttalande saknar dock i dag aktualitet. Det är inte längre fråga om enbart ett förberedande stadium. Kursen har påbörjats. Därför skulle jag vilja få reda på hur statsrådet har tänkt sig hålla gymnasieingenjörerna skadeslösa för den händelse riksdagen icke skulle bifalla Kungl.

Maj:ts förslag. Detta är frågan i dag och på den anser jag mig icke ha fått något svar.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Först ett mera allmänt påpekande att statsmakterna när det gäller rekryteringen av lärare med akademisk utbildning — jag jämför då civilingenjörerna med dessa — inte har några möjligheter att beräkna tillströmningen. Det var detta spörsmål som herr Braconier och jag diskuterade i går i denna kammare. När det gäller seminarieutbildade lärare har man ett mycket fastare grepp över situationen. Man vet hur många som tas in och vet också i stort sett hur många som kommer att examineras. Dessa går sedan i de flesta fall till lärarbanan. När det gäller akademiker och civilingenjörer är det uteslutande den enskilde akademikers lust att bli lärare, som avgör hur många lärare vi får. Det är detta mycket enkla faktum som gör att den så kallade planeringen av lärarförsörjningen på detta område är så oerhört svår att genomföra.

Sedan vill jag beträffande frågan vad som skulle inträffa i händelse av riksdagens avslag på denna punkt ännu en gång stryka under att jag har begärt mera pengar av riksdagen, men att anslaget *Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen* i och för sig ger departementschefen möjlighet att sätta i gång en omskolningsverksamhet av denna typ. De för innevarande budgetår äskade och av riksdagen anslagna medlen har helt enkelt motiverats med en uppräkningslista av tio yrkeslärarkurser, sju handelslärarkurser, tre läroverksingenjörskurser och sjukvårdslärarkurser, två kurser för civilingenjörer och en kurs för ämneslärare, med approximativt beräknade siffror. Riksdagen har dock icke föreskrivit hur studieplanerna för dessa yrkeslärar- eller handels-

Utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, tillika svar på interpellation

lärarkurser skall se ut. Om man nu ytterligare skall få in dessa ingenjörskurser, räcker inte de anslagna medlen, såvida man inte gör en omdisposition inom anslaget — stryker någon av de nu uppräknade kurserna — och det har jag inte velat göra. I detta läge saknar regeringen medel för att kunna fullfölja detta program, och då måste regeringen gå till riksdagen för att begära mera pengar. Till och med den sista juni i år finns det pengar till detta anslag.

Vad fru Kristensson vill säga är tydligen, att om riksdagen i dag skulle säga nej, blir det inte möjligt att fortsätta denna verksamhet efter den 1 juli. Det är alldeles uppenbart. Vi har dock ett parlamentariskt system i vårt land, och vi kan i så fall bara konstatera att ecklesiastikministern icke haft riksdagens förtroende. Han har varit ute på områden där han icke längre har majoritetens stöd.

Vad är nu »förberedelser»? Ja, fru Kristensson, nog är väl ändå att utarbeta kursplaner, anställa lärare och ta emot elever att anse som förberedelser i ordets vidare bemärkelse?

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! När riksdagsmännen 1686 reste till riksdagen kunde de på milstenar här och var i landet läsa: »Vad göras skall är allaredan gjort, I herredagsmän, resen icke så fort!»

Så stod det i min barndoms historiebok, och det tyckte jag var en lustig illustration till riksdagens ringa betydelse på den tiden. Jag inbillade mig att det var i en förgången tid något sådant kunde inträffa. Det må förlåtas mig att dessa ord rann mig i minnet, när jag i januari fick veta att den kurs för utbildning av läroverksingenjörer till lärare vid tekniska gymnasier, som presenterades i statsverkspropositionen, redan i mitten på december hade utanförats. Vi befinner oss i riksdagen

i den underliga situationen, att vi skall ta ställning till en kurs som redan pågått i fjorton dagar.

Riksdagen har — oavsett vad statsrådet säger — försatts i ett tvångsläge, ja — jag skulle nästan vilja säga — utsatts för utpressning.

Jag vill här inför kammarens ledamöter peka på vad utskottet säger. Det är viktigt att vi har utskottsmajoritetens mening klar för oss. Utskottet säger, att förslaget kan inge tveksamhet och borde ha »kunnat granskas och övervägas under förhållanden, där tidsnöden icke fått göra sig gällande». Utskottet tillägger att det förutsätter, att lärartillgången vid de tekniska läroverken av Kungl. Maj:t göres till föremål för ytterligare undersökningar och överväganden. Utskottet förutsätter vidare, att Kungl. Maj:t härvid »skall efter samråd med vederbörande utbildningsmyndigheter och kontakt med representanter för näringsliv och övriga intressenter pröva skilda uppslag, som kan komma i fråga i ovannämnda syfte och leda till att den av departementschefen nu föreslagna typen av lärarutbildning kan ersättas med andra och mera ändamålsenliga anordningar».

Utskottet säger vidare, att en sådan undersökning bör kunna verkställas under de närmaste månaderna.

Jag vill göra kammaren uppmärksam på att utskottsmajoriteten här klart underkänt departementschefens förslag. Om utskottet varit konsekvent, borde det också ha yrkat bifall till de motioner som hemställer om avslag på Kungl. Maj:ts framställning i berörda fråga. Nu har emellertid utskottet i stället föreslagit, att medel skall ansås inte bara till den kurs som redan påbörjats utan även till den kurs som skall påbörjas den 15 januari 1963.

Statsrådet har här redogjort för den bristsituation som motiverade hans ställningstagande. Jag är övertygad om att det inte är några överdrifter som

Utbildning av gymnasiingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, tillika svar på interpellation

statsrådet kommit med, men samtidigt vill jag säga att vi litet var vet, att det föreligger bristsituationer på många områden inom undervisningsväsendet. Inte på något sätt har det visats för utskottet, att bristen är större på just det här området än på andra.

Jag vill med ett par exempel belysa lärarbristen på andra områden.

Vid de allmänna läroverken var 1960 av 1 093 lektorstjänster inte mindre än 442 vakanta, d. v. s. mer än 40 procent. I Norrland var över 65 procent av lektoraten vakanta. Tyvärr har siffrorna inte förbättrats sedan dess.

På enhetsskolans högstadium upprätthålles mer än hälften av lärartjänsterna av icke kompetenta lärare. Detta har pågått i snart elva år utan att man tillgripit så panikartade åtgärder som man nu vill göra för att komma till rätta med bristen på lärare vid våra tekniska gymnasier.

Så sent som den 19 maj i fjol fick jag på en enkel fråga angående bristen på lärare i tyska det svaret, att det inte var mycket bättre i fråga om andra främmande språk. Statsrådet sade att av 435 heltidstjänster i främmande språk var inte mindre än 170 vakanta. Jag föreslog i debatten att man skulle anordna särskilda kurser för att utbilda lärare för undervisning i tyska språket, men statsrådet sade helt enkelt: »Bristen kommer med säkerhet att minska och så småningom helt elimineras.» Så enkelt avfärdades frågan den gången.

Jag skulle kunna anföra många andra exempel på bristsituationer inom undervisningsväsendet, men det skall jag avstå från.

Statsrådet redogjorde i sitt anförande för några av de förslag till lösning av frågan som anförts i motioner. Jag skulle kunna nämna även andra, t. ex. inrättande av speciallärartjänster, som skulle kunna rekryteras från våra industrier. Industriförbundet har medde-

lat statsrådet, att det inte på något sätt ställer sig avvisande till denna tanke. Just speciallärartjänster skulle kunna vara lockande för civilingenjörer. Vidare kunde man ändra på timlärararvodena även när det gäller andra ämnen än matematik, fysik och kemi. Det skulle kunna ske genom att man tog bort taket vid 24:e lönegraden i timlärartaxan. Man skulle kunna få flera lektorer att åtaga sig extraarbete, om de härför kunde få den timlön som motsvarar deras tjänstplacering. — Jag ser att statsrådet tycker att det är litet lustiga förslag jag kommer med, men jag förmodar att det är förslag av den typen, som utskottet tänker på när det rekommenderar statsrådet att ta kontakt med berörda intressenter.

Vad som för mig är det tyngst välgående skälet till mitt ställningstagande är att man här kommer att sänka kompetenskravet på lärarna inom ett område där vi verkligen behöver ha kompetenta krafter. Vi upplever tyvärr litet här och var att man för att kunna hålla skolan i gång nödgas anställa s. k. lärare med en obetydlig pedagogisk utbildning eller utan någon utbildning alls.

Om riksdagen nu beslutar om denna utbildning för lärare som icke är kvalificerade för sin uppgift, så river vi upp den spärr mot icke kvalificerade lärare som vi har inom olika skolformer och som vi måste slå vakt om. Statsrådet säger själv i fråga om gymnasiexpansionen, att man bör undvika att komma över en icke tolerabel gräns i fråga om lärarkompetensen. Det är utomordentligt vackert sagt, men det bör också efterlevas. Om vi inte slår vakt om kompetenskravet, blir detta en illustration till vad som sagts i samband med behandlingen av detta ärende, att »man får lov att avstå från finslipningen och mera tänka på kvantiteten än på kvaliteten». Det kan jag för min del inte vara med om, även om

Utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, tillika svar på interpellation

riksdagens ledamöter i övrigt skulle rösta för ett sådant förslag; jag vill inte dela det ansvaret.

Jag skall sedan i korthet beröra den ekonomiska sidan av saken. Statsrådet säger att det här inte är fråga om något principiellt ställningstagande. I likhet med fru Kristensson tycker jag det är beklämmande, att man inte tänkt på konsekvenserna. En egendomlig följd blir att i vissa fall eleverna kommer att få större ersättning för att de deltar i undervisningen än den lärare som sköter undervisningen, och det är väl något ganska unikt här i landet.

Märkligt är väl också, att dessa unga män — och kvinnor; det kan finnas några sådana också — efter en utbildning på tre terminer, visserligen mycket starkt koncentrerad, får kompetens för tjänst i Ae 23.

Herr statsrådet sade, att remissinstanserna hade illa behandlat förslaget. Visst är det ur hans synpunkt illa behandlat, men ur min synpunkt är det väl behandlat, ty den övervägande delen av remissinstanserna har varit mycket kritiska inte bara när det gäller frågan om kompetensen och den ekonomiska sidan av saken, utan de har också menat, att studietidens förläggning kommer att menligt inverka på den ordinarie utbildningen vid de tekniska högskolorna, och det är något som man bör beakta.

Herr talman! Med det anförda skall jag be att få yrka bifall till de reservationer som fogats till utskottets utlåtande vid punkterna 1, 2 och 3.

Fru KRISTENSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Ecklesiastikministern visar en anmärkningsvärd snabbhet när det gäller både att sätta i gång sådana här kurser och att ge repliker och sedan försvinna från kammaren. När jag nu inte kunde följa med i samma takt, får jag finna mig i att ge min re-

pplik i statsrådets frånvaro. Hade han varit här skulle jag ha velat säga till honom, att jag inte kan dela hans ståndpunkt att frågan för innevarande budgetår är löst. Jag kan inte förstå statsrådets uppfattning, att han har tillräckligt med pengar för denna kurs ens för innevarande budgetår. Jag tycker att han vitsordat min uppfattning genom att lägga fram en kompletteringsproposition om ökat anslag för detta ändamål. Det innebär ett klart erkännande av att han måste ha mera pengar.

Att han har rätt att vidtaga omdispositioner inom anslagsramen bestrider jag fortfarande, eftersom den klumpsumma som finns upptagen under denna rubrik är noga disponerad för särskilt angivna ändamål. Det finns inte en enda krona över, om vilken det inte sägs vartill den skall användas.

En mycket märklig ståndpunkt intar statsrådet Edenman också när han talar om vad som menas med förberedelser. Nog kan det väl kallas förberedelser, säger statsrådet, när man anställer lärare, fastställer kursplaner och tar emot elever. Men vad är då verkställighet i ett sådant här fall? Jag tycker inte att statsrådet kunnat klarlägga att hans ståndpunkt är riktig.

Sedan uppmärksammade jag, att statsrådet inte svarade på min fråga vad som skulle hända med dessa elever om riksdagen avslår förslaget. Möjligen beror hans underlåtenhet på att han verkligen menade vad han sade i sitt första svar till mig, nämligen att det i första hand bör ankomma på de som ställer frågan att själva komma med förslag till hur dessa elever skall hållas skadeflösa. Den ståndpunkt som ecklesiastikministern här gett uttryck åt är verkligen synnerligen egendomlig. Han påstår således, att det borde ankomma på de, som inte vill ha denna säregna form för utbildning av gymnasieingenjörer till lärare, att antyda hur man skall lösa det problem som uppkom-

Utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, tillika svar på interpellation

mer därför att regeringen satt i gång utbildningen innan den fått riksdagens bemyndigande. Vad skall detta betyda? Statsrådet synes utgå ifrån, att den riksdagsman som förbehåller sig fri prövningsrätt själv skall vara skyldig att ange hur nackdelen av att regeringen berövat honom denna prövningsrätt skall motvägas. Det är med förlov sagt både ur konstitutionell synpunkt och med hänsyn till riksdagens arbetsätt något av det egendomligaste man hört på mycket länge.

Fru SJÖVALL (s):

Herr talman! Jag vill till fullo instämma i det sista som fru Kristensson nu sade, nämligen frågan om riksdagsmännens ansvar och de konsekvenser som statsrådet tydligen har dragit av detta problem. Jag vill också poängtera att statsrådet uttryckligen har sagt — jag hoppas att han lyssnar i hörapparaten i första kammaren nu, eftersom han i förväg har bett om ursäkt för att han måste gå dit — att det gäller förberedelser. Samtidigt har statsrådet kastat över ansvaret på motionärerna, som yrkat avslag, för vad som händer, om kammaren avslår Kungl. Maj:ts framställning. Han ber oss alltså att i efterskott godkänna en åtgärd, som är igångsatt. Det kan inte vara så, att ett statsråd får handla på det sättet, ty då skulle vi om och om igen kunna ställas inför den situationen, att vi i efterhand tvingades att acceptera en lösning, därför att vi motionärer i all hast inte kunnat hitta andra lösningar på olika problem.

Jag vill också liksom fröken Karlsson fästa kammarens uppmärksamhet på att utskottet i dess helhet — alltså såväl socialdemokrater som övriga i utskottet — har varit ytterligt betänksamma när de haft att ta ställning till frågan. Jag skulle gärna vilja veta vad utskottets skrivning i sak innehåller. Jag kan inte komma underfund med

det, men för de cirka 80 personer det nu gäller, är det synnerligen viktigt att vi vet vad vi beslutar. Jag skall återkomma till detta senare.

Statsrådet Edenman säger, att det icke ligger några principer bakom detta förslag, utan man har försökt att finna en form för en praktisk lösning. Statsrådet måtte väl ändå veta, att varje åtgärd från statsmakternas sida innefattar både principer och är av prejudicerande karaktär. Det är just av det skälet, som vi har varit så bekymrade inför detta ärende. Samtliga remissinstanser har varit tveksamma. Statsrådet säger att det här inte har kommit fram några nya konstruktiva förslag, som han kunde ha tagit vara på. Nej, tacka för det, eftersom utredningsmannen ju kom med sitt förslag den 15 december, överstyrelsen började sitt arbete i oktober och förslaget ligger på riksdagens bord den 10 januari! Det har ju inte funnits några möjligheter för organen ute i samhället i övrigt att komma med några konstruktiva förslag. Utskottet begär sådana nu.

Statsrådet Edenman går vidare in på frågan om huruvida de lärare vi nu utbildar skulle vara kompetenta eller ej. Frågeställningen är just den, om dessa lärare kommer att vara kompetenta — kalla det kompetens eller kalla det kvalifikationer — att vara lärare här. Det är en sak, om samhället är nödgat att hanka sig fram med halvutbildad arbetskraft, med vikarier som inte duger. Det är ytterligt olyckligt för hela utbildningsväsendet, men då har vi inte spikat principen för den lägsta möjliga kompetens som en lärare får lov att ha. Nu håller vi på att göra detta på ett mycket väsentligt område, nämligen inom teknologien, som är ett av de fält, där det är svårast att undervisa. Det har här sagts att de ämnen som dessa elever skall studera är s. k. mognadsämnen. Jag skulle vilja säga, att de är starkt arbetskrävande studie-

Utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, tillika svar på interpellation

ämnen. Dessa elever skall lära sig maskinteknik, byggnadsteknik, elektroteknik, värmeteknik etc. Samtidigt vill man forcera studietakten. Utbildningen skulle egentligen vara tvåårig, men den skall nu ske på ett och ett halvt år. Tror man att eleverna orkar med detta? Läsningen av de läxor det här gäller går inte att jämföra med läsningen av t. ex. en historieläxa, en kristendomsläxa, en litteraturhistorieläxa etc., där man snabbt kan svepa igenom sina pensa, utan här fordrar varje läxa låt oss säga 4,5 eller 6 timmars arbete. Det vet de som försökt läsa in naturvetenskapliga ämnen.

Man har dessutom glömt bort en sak. Man skall lita till de ordinarie lärarna på högskolorna. Dessa elever förutsättes ha två månaders ferier. Vad skall lärarna ha? Kommer lärarna att acceptera att offra sina ferier för att undervisa vid dessa extra kurser?

Det väsentliga är emellertid att man nu vid starten utgår ifrån, att det varit väl kvalificerade sökande till dessa kurser. Så har också varit fallet. Det kan hända att vi här möter samma utveckling som vi har mött vid socialinstituten, där det under de första åren var väl kvalificerade och till och med högt kvalificerade sökande, eftersom det då gällde en ny utbildning. Nu är det inte längre så vid socialinstituten. Vi kanske möter exakt samma utveckling här, nämligen att man går ifrån de tekniska gymnasierna vid 17 och 18 års ålder direkt till denna lärarutbildning, därför att kravet på praktik där emellan inte längre är obligatoriskt. De elever, som har praktik, skall ges företräde, sägs det. Men vad händer, om ingen sökande har praktik? Det betyder att vi kan få lärare, som endast har tre terminers utbildning efter sin egen gymnasietid. Det är detta som vi menar med ordet inkompetens.

Man säger att professorer skall vara inspektorer för verksamheten och i viss

utsträckning deltaga som lärare. Det är fullständigt oklart i vilken utsträckning det verkligen kommer att vara professorer som undervisar. Sannolikt kommer det att vara andra akademiska lärare. Man har inte löst frågan om hur dessa lärare skall klara av sin normala arbetsbörda. Trots det kastar man på dem en extra arbetsbörda. Den andra delen av deras arbete, nämligen undervisningen av blivande civilingenjörer respektive egen forskning, måste bli lidande. Dygnet har trots allt inte ens för dem mer än 24 timmar.

Det finns ytterligare ett problem, som är innämnt i detta. Jag kan ge det namnet det studentsociala stödet, ty det är studentsociala åtgärder vi här vidtager. Det hjälper inte att säga, att de personer det här gäller skall omskolas och att de därför inte ryms i den övriga studentkategorien. Dessutom skulle jag vilja betacka mig, om jag vore någon av dessa, för att få höra att jag skall omskolas. Jag kommer frisk och kunig från ett yrke. Då ombeds jag att omskola mig! Termen omskolning är reserverad för något annat, t. ex. då man på grund av sjukdom etc. inte kan vara kvar i sitt gamla yrke, och inte för att vederbörande skall gå vidare till något nytt, högre kvalificerat yrke.

När det gäller det stöd, som det här är fråga om — och vi »spikar» ändå här en väsentlig princip — har man sagt att dessa elever skall ha en ersättning, beräknad efter medianlönen för en läroverksingenjör tre år efter examen. Denne har då cirka 1 700 kronor. Fem år därefter har han cirka 1 900 kronor. Enda motiveringen till att det skall vara just 1 300 kronor — även om nu departementschefen har delat upp beloppen på annat sätt i stöd och lån — är en uträkning av vad en civilingenjör har i lön tre år efter sin examen. Men civilingenjören har en längre utbildning än vad man i detta fall skulle ha när man började tjänstgöra,

Utbildning av gymnasiingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, tillika svar på interpellation

och civilingenjörens utbildning är av annan karaktär.

Sedan vill jag ställa frågan: Vad skall en studerande ha? Om vi vill fastställa en normalersättning till denne studerande — ty ersättningen blir normerande och prejudicerande, när de andra studentgrupperna kommer med sina krav — på 1 300 kronor och det svenska samhället tror sig om att kunna betala det, så gärna för mig. Men nog är det en riksdagsfråga att fastställa hur högt vi här kan gå. Jag förstår dessutom inte vad herr Palme skall syssla med i sin utredning i fortsättningen, om vi stannar inför sådana normer. Visserligen förbigås riksdagen ofta, men sittande utredningar brukar förbigås mindre ofta.

Ännu en sak, som jag har satt frågetecken i kanten för, är lönesättningen för dessa gymnasiingenjörer efter kursen. De erhåller omedelbart behörighet till adjunktstjänst i lönegrad A 23 vid ett högre tekniskt läroverk. Nu är en lektor där placerad i A 25—A 26. En nyexaminerad civilingenjör är inplacerad i reglerad befordringsgång och börjar i lönegrad A 15 men placeras i regel i A 21—A 23. Han är som nyexaminerad civilingenjör i regel inte direkt behörig att söka dessa tjänster. Det betyder att personer, som har två års utbildning av visst slag, plötsligt skall ges en lön som är högre än den de har som förvärvat en högre utbildning och redan tjänstgör som lärare vid dessa skolor.

Från TCO-håll har motionsvägen föreslagits, att avskrivningen av det lån på 650 kronor, som dessa elever kan erhålla, skall ske efter ett och inte efter fem tjänstgöringsår, när det kan hända att de efter ett år upptäcker, att de inte passar till lärare. Också det är väl en ganska farlig princip att fastställa, och gudskelov har utskottet inte stannat för den.

Enligt min mening finns så många

frågetecken och farhågor inrymda i föreliggande förslag, att det inte bör antas. Det har redan nu sagts från vissa tekniska gymnasier, att det är färre elever, som sökt sig över till de tekniska högskolorna. Det har sagts från somliga centrala verk, som senare skulle anställa dessa studenter, att de inte vill ha dem. Om lärarna nämligen inte har haft högre kompetens, så menar dessa verk, att eleverna inte får tillräckliga kunskaper för yrken mellan gymnasiexamen och högre examen som dessa behövs till.

Det är inte någon som har trott, att denna lösning skulle bli lycklig. Jag kan inte hjälpa att jag tror att den är prejudicerande på många områden. Fröken Karlsson nämnde, att en del av dessa elever, om de får maximalt stöd, kommer att få högre ersättning än deras lärare, eftersom en del av detta stöd är skattefritt. Det kommer omedelbart att medföra krav från deras lärares sida på lönestegringar, och sedan har vi drivit upp ett helt lönefält.

Jag skulle ett ögonblick vilja komma tillbaka till frågan vad statsutskottets utlåtande i sak innehåller, och jag vore tacksam att få klarhet på den punkten. Fröken Karlsson har läst upp delar av utlåtandet, och min fråga är: Avser utskottet att denna kurs är en engångsföreteelse, som inte får upprepas? I så fall vill jag fästa kammarens uppmärksamhet på att om riksdagen bifaller det framlagda förslaget har den beviljat medel för fler kurser än i år. Eller avser utskottet och betyder statsrådets deklaration, att man omedelbart efter kammarens beslut skall sätta i gång med utredningar, att man skall ändra kursens karaktär och på något sätt bygga ut den och göra den längre? Vad innebär utskottets mycket starka reservation och vad innebär statsrådets utfästelser? Om de betyder att man skall ändra kursen i framtiden och att alltså detta är en engångsföreteelse, då kommer dessa 80 i eminent mening att bli missanpassade

Utbildning av gymnasiingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, tillika svar på interpellation

i samhället — de har inte hemmahörighet någonstans.

Jag skulle också vilja ha ett klagörande från utskottsmajoriteten på en annan punkt. Det gäller vad som sägs på s. 9 i utlåtandet: »Utskottet vill . . . icke motsätta sig ett bifall till att utbildning av gymnasiingenjörer till lärare vid dessa läroverk anordnas . . . Detta ståndpunktstagande innebär bl. a. att utskottet godtager departementschefens förslag med avseende å grunderna för lån till kursdeltagare och avskrivning av lånen inom viss av departementschefen angiven tid.» Betyder detta att utskottet godtar det ekonomiska stöd som föreslagits endast för denna typ av utbildning, eller betyder det att utskottet godtar det över huvud taget? I så fall är det prejudicerande för andra studentkategorier.

Herr talman! Jag ber att få instämma i fröken Karlssons yrkande.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Jag har till detta utskottsutlåtande antecknat en blank reservation för att i kammaren få tillfälle att framföra några synpunkter på frågan.

Det är onekligen — vilket också framhållits i debatten — en unik situation som riksdagen befinner sig i just nu. Frågor rörande snabbutbildning av lärare på olika områden har vi vid åtskilliga tillfällen haft att behandla. Men en snabbutbildning av gymnasiingenjörer, som vid vår behandling av ärendet redan har påbörjats, är en annan sak.

Utskottets påtalande av att ärendets behandling måst på ett icke önskvärt sätt forceras och att det skulle ha varit till fördel om förslaget hade kunnat granskas och övervägas utan tidsnöd ger säkert uttryck för vad de flesta känner. Även statsrådet Edenman har i dag beklagat denna forcering.

Naturligtvis kan man skylla på brist-situationen. Det ackumulerade lärarbe-

hovet vid de tekniska gymnasierna beräknas hösten 1963 till 100 nya lärare i tekniska ämnen och 80 nya lärare i matematik, fysik och kemi. Men denna bristsituation har ju inte uppkommit under de senaste månaderna, inte ens helt under det sist förflutna året. Riksdagen borde således långt tidigare ha förelagts en plan för en ökad utbildning av lärare på detta område.

Själv känner jag också tvekan inför den form av studielön som föreslagits, även om jag måste medge att det föreligger behov av något slag av kompensation åt dem, som kanske redan är familjeförsörjare och som nu lämnar en relativt trygg anställning för dessa studier under tre terminer.

Det är, herr talman, närmast två orsaker till att jag trots dessa invändningar inte velat gå emot det föreliggande förslaget. För det första har industrien och näringslivet ett stort behov av tekniker. Utan en snabb utbildning av lärare skulle förmodligen de tre föreslagna nya tekniska läroverken inte ha möjlighet att sätta i gång. Andra, redan arbetande läroverk skulle få stora svårigheter. För det andra har utskottet begärt ytterligare undersökningar i syfte att få denna lärarutbildning mera ändamålsenligt ordnad. Jag fattade ecklesiastikministerns yttrande så, att han omedelbart kommer att ta upp överläggningar med bl. a. arbetsmarknadens parter för att försöka få fram en bättre utbildningsplan. Vad som föreslagits bör således ses som en nödfallsutväg och bli en engångsföreteelse.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än bifall till utskottets hemställan, men jag har velat anföra dessa motiv för mitt ställningstagande.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! När jag har lyssnat till de olika inläggen i denna fråga har jag undrat, hur det egentligen står till med överstyrelsen för yrkesutbildning, som

Utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, tillika svar på interpellation

har förberett detta ärende. Jag har också undrat hur det står till med professor Ragnar Woxén vid tekniska högskolan i Stockholm, som har överarbetat det förslag överstyrelsen framlagt. Det är ju professor Woxéns överarbetning som ligger till grund för de frågor vi här behandlar.

Om vi bara tänker tillbaka till årets remissdebatt, kan vi erinra oss att man i åtskilliga av de anföranden, som hölls från denna talarstol, framhöll den stora brist som råder på en rad viktiga områden. Man talade om läkarbrist och sjuksköterskebrist; man talade om lärarbrist och om en rad olika tjänster som är vakanta. Alla dessa bristsituationer skyldes på regeringens försumlighet att icke i tid ha beaktat problemen och framlagt förslag till avhjälpande av bristerna.

Utskottsmajoriteten och reservanterna kan vara överens om att det rätt tidsnöd för såväl departementet som riksdagen. Naturligtvis kan riksdagen säga nej till detta förslag, men då får också riksdagen ta ansvaret för att den utbildning som föreslås inte kommer till stånd.

Högern yrkar avslag och den har fått god hjälp av fru Sjövall. Nåja, var och en bestämmer ju sina ståndpunktstaganden. Man pekar på att här föreligger risk för att vi skall få mindre kvalificerade lärare. Man går emot förslaget om ersättning, om lånemöjligheter, om möjligheter att betala traktamenten till dem som inte är bosatta på den ort, där den ifrågavarande utbildningen förlägges. Som motivering för avslagsyrkandet framhåller man att det råder brist på en rad andra områden.

Beträffande farhågorna att det skulle bli mindre kvalificerade lärarkrafter vill jag påpeka, att antalet sökande till denna fortutbildning varit synnerligen stort. Jag skulle tro att knappt 15 procent av dem har kunnat antagas. Detta betyder att man har haft ett mycket

rikt urval att välja bland. Många av de sökande har haft en betydelsefull praktik från näringslivet. Man bör visserligen inte överskatta värdet av kännedom om det praktiska livet, men det finns heller ingen anledning att underskatta sådan kännedom. Då urvalet sålunda har varit rikhaltigt, bör det finnas goda förutsättningar för ett gott resultat av ifrågavarande utbildning.

Högern vänder sig mot förslaget om lön med 650 kronor per månad och efter provning i varje särskilt fall lån till högst samma belopp per månad samt likaledes efter provning traktamentersättning med 16 kronor per dag. Men vi måste väl ta hänsyn till att de gymnasieingenjörer det här är fråga om har tjänster ute i näringslivet. Många av dem saknar nog möjlighet att få så lång tjänstledighet som ett och ett halvt år, och de får sålunda ta en viss risk. Skulle de icke få möjlighet till kompensation för inkomstbortfall, så kan vi vara övertygade om att man icke skulle få så kvalificerade sökande till dessa kurser som fallet är.

Vidare har det, i varje fall i pressen, talats om att pengarna skänks bort. Men avsikten är ju att lånen skall avskrivas med en femtedel för varje år som vederbörande haft tjänst som lärare vid tekniskt läroverk. Detta betyder att det kommer att ta fem år innan vederbörande får lånen helt avskrivna.

Beträffande den tredje motiveringen, att det råder brist på befattningshavare inom andra områden, är det ingen som förnekar detta. Men hur många nya läkare, sjuksköterskor o. s. v. får vi genom att avslå denna del av Kungl. Maj:ts proposition? Jag är övertygad om att vi icke får en enda.

Härtill kommer att det pågår en intensiv utveckling inom vårt näringsliv. Åtskilliga större företag utvidgar sin verksamhet. Flera nya industrier och anläggningar byggs upp. Samtliga har de ett gemensamt: för att de skall kunna

Utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, tillika svar på interpellation

driva sin verksamhet måste de få tillgång inte minst till tekniker. Det är av dessa skäl som vi inom utskottsmajoriteten ansett, att vi inte kunnat yrka avslag.

Nu säger man, att utskottets skrivning har en sådan formulering att utskottet borde ha avstyrkt bifall till Kungl. Maj:ts proposition. Jag vill bara hänvisa till vad utskottet skrivit härom i utlåtandet. Fröken Karlsson har varit vänlig att läsa upp det, varför jag inte behöver upprepa det.

Med anledning av en direkt fråga, som fru Sjövall ställde, om detta skall vara en engångsföreteelse, vill jag säga att utskottet har förutsatt, att Kungl. Maj:t skulle göra denna fråga till förmån för ytterligare undersökningar och överväganden. Utskottet har vidare sagt, att en dylik undersökning synes utskottet böra kunna verkställas inom de närmaste månaderna. Då får man väl i rimlighetens namn avvakta vad dessa överläggningar kommer att resultera i! Det står naturligtvis statsrådet Edenman fritt att framlägga de förslag han anser lämpliga, och det står naturligtvis också riksdagen fritt att pröva förslagen och besluta hur det skall bli i fortsättningen. Vi har i det fallet endast sagt att de kurser, som redan har startat, bör få fortgå men att ytterligare underhandlingar emellan berörda intressegrupper inom en relativt snar framtid bör ske. Detta tycker jag är så klart utsagt i utskottsutlåtandet, att man knappast skulle behöva upprepa det här.

Det finns ett gammalt ordspråk som säger, att det är bättre att stöta en tå på en obanad väg än att ständigt nöta de gamla vägarna. Det föreligger väl ingen större risk att de som yrkar avslag i denna fråga kommer att stöta sina tår på några obanade vägar.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets utlåtande på punkterna 1), 2) och 3).

Fröken KARLSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Karlsson i Olofström nämnde att det under remissdebatten i skilda sammanhang talades om många områden där det råder besvärande bristsituationer och tillade, att detta tar reservanterna som motivering för ett avslagsyrkande. Men det måste vara ett klart missförstånd, herr Karlsson. Jag sade redan i början av mitt anförande, att jag visste att det fanns många bristområden, men jag tog på intet sätt detta som motivering. Däremot försökte jag klarlägga — och jag hoppas att kammaren förstod det — att det i första hand är fråga om kompetenskravet och vidare att man kan nå fram till snabbare och bättre resultat på annat sätt än det som departementschefen har föreslagit. Det var alltså skälet till mitt avslagsyrkande.

Fru SJÖVALL (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Karlsson i Olofström och för kommande historiks skull vill jag säga, att det inte är högern som fått stöd av mig utan att det är jag som begärt stöd av högern. Jag blev nämligen informerad i ärendet i Göteborg och läste sedan om överenskommelsen med SACO och departementschefens uttalanden. Jag försökte förgäves få reda på vad överenskommelsen kunde innehålla i sak. Jag kom fram till den slutsatsen, att utskottets förslag och statsrådets uttalanden kunde vara oroande för dem som börjat studierna.

Det står i utskottsutlåtandet att bortsett från den kurs, som nu skall taga sin början, skall frågan göras till föremål för ytterligare undersökningar och överväganden av Kungl. Maj:t. Antingen betyder överenskommelsen med SACO och statsrådets uttalanden samt uttalandena av utskottet absolut ingenting och ingenting sker, eller också betyder de att man förändrar kursen sedan den första har hållits. Vi har bevil-

Utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, tillika svar på interpellation

jat medel men vi har angivit, att den av statsrådet föreslagna karaktären av denna utbildning skall omprövas. Det är detta som jag tror att riksdagen måste bestämma, och dessa ungdomar måste också ha reda på, om det blir en förändring.

Herr KARLSSON i Olofström (s) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Karlsson kan inte förneka det faktum, att om riksdagen avslår Kungl. Maj:ts förslag på dessa punkter kommer det att medföra minst ett års försening i utbildningen av lärare till tekniska läroverk. Därtill kommer att riksdagen under denna vårsession får ta ställning till frågan om inrättande av nya tekniska gymnasier och utökning av de nuvarande. Dessa gymnasier har ett gemensamt: för att de skall kunna fungera måste det finnas tillgång på lärarkrafter. Bristen på sådana kommer att bli större ju längre man förhalar utbildningen av lärare.

Till sist vill jag bara säga till fru Sjövall, att jag har så mycket förtroende för Kungl. Maj:t och statsrådet Edeman, att jag är övertygad om att det kommer att bli överläggningar med berörda intresseorganisationer och att resultatet av vad man då kommer fram till blir förelagt Sveriges riksdag, så att vi får ta ställning i frågan.

Fröken KARLSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! På en punkt delar jag statsutskottets uppfattning, nämligen vad beträffar den korta tid som behövs för att göra en utredning som skulle kunna ligga till grund för en mera ändamålsenlig lösning av detta problem. Utskottet säger ju att man bör kunna göra det under de närmaste månaderna. Det behöver alltså inte dröja ett helt år.

Fru SJÖVALL (s) kort genmäle:

Herr talman! Får jag tolka herr Karlsons uttalande så, att detta kommer att bli en engångsföreteelse?

Herr KARLSSON i Olofström (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi har inte skrivit och jag har inte sagt att detta absolut måste bli en engångsföreteelse. Vad jag sagt är att denna fråga bör bli föremål för fortsatta överväganden. Sedan får man se till vilket resultat man kan komma.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Jag har i utskottet kunnat ansluta mig till Kungl. Maj:ts förslag. Att det har skett med en viss tvekan är ganska självklart, då väl utskottet som helhet haft en tveksam inställning till Kungl. Maj:ts förslag. Utskottets utlåtande i denna fråga vittnar ju också om denna tvekan. Men det är klart, att olika ledamöter av utskottet kan motivera sin tvekan på skilda sätt.

Fröken Karlsson har gått till angrepp främst mot kvaliteten på den utbildning det här är fråga om. Det är klart att man kan diskutera den saken. Den föreslagna kursen är nog inte något glädjeämne vare sig för ecklesiastikministern eller för utskottsmajoriteten. Men å andra sidan får man väl akta sig för att gå till överdrift. Också genom denna kurs blir det dock en kvalificerad lärarutbildning. Man bör komma ihåg, att deltagarna inte bara skall ha avlagt gymnasieingenjörsexamen utan också ha gjort det med kvalificerade betyg. I realiteten skall deltagarna också ha en avsevärd praktik som ingenjörer. Detta föreskrives visserligen inte direkt, men den starka tillströmningen har varit en garanti för att det kravet upprätthålls. Jag skulle för min del önska, att om andra liknande kurser kommer till stånd i framtiden praktikkravet göres obligatoriskt. Det tror jag man kan göra utan svårighet med den erfarenhet man har om de sökande till denna kurs. I varje fall har urvalet blivit gott och det är själva förutsättningen för att utbildningen också skall bli kvalitativt god. Den motsva-

Utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, tillika svar på interpellation

rar fyra terminer, låt vara att den är sammanträngd till tre. Jag tror att det är möjligt att på denna tid, om man har ett gott urval av elever, utbilda lärare som är fullt kvalificerade för sin uppgift. Det betyder dock inte att jag för framtiden skulle vara nöjd med en lärarutbildning av detta slag. Det skall jag strax be att få återkomma till.

Inom utskottet har man också känt en viss tvekan inför de ekonomiska villkor som erbjudits under utbildningen. Ecklesiastikministern har här i dag så ingående belyst denna frågeställning, att förslaget kan försvaras. Det är fråga om deltagare som avbryter en yrkesverksamhet som eljest skulle ha givit dem goda inkomster. Det blir inte möjligt att rekrytera en sådan kurs på annat sätt.

För min egen del känner jag större tvekan inför den lönegradsplacering, som tillämnas dessa vidareutbildade gymnasieingenjörer. På den punkten har jag i grund och botten samma inställning som fru Sjövall. Den ter sig orättvis med hänsyn till att andra grupper med lika lång eller längre utbildning har eller får en lägre placering. Systemet med lärarlöner efter tillgång och efterfrågan, d. v. s. variation av marknadspolitiska skäl, mellan olika grupper av lärare i fråga om lönesättning har tidigare någon gång tillämpats, men jag tycker systemet förefaller oroande.

Ytterst beror emellertid min tvekan på en annan omständighet. Riksdagen har en gång tidigare låtit sig ryckas med av den rådande Sputnik-psykosen. Det är uppenbart, att vi behöver tekniker i större utsträckning, och det är likaså uppenbart, att en rad elever med ensidig teknisk inriktning stimuleras bäst genom att få sina gymnasiestudier tekniskt inriktade. Men för de flesta betyder en övergång till tekniskt gymnasium ett för tidigt yrkesval. Ett allmänbildande gymnasium är således i regel att föredra framför ett fackgymnasium, och därför väcker den forcerade ut-

byggnaden av fackgymnasierna åtminstone hos mig olust. Jag tror att expansionen skulle kunna ske i långsammare takt och att man med gott samvete skulle kunna vänta på att lärarfrågan hinner lösas.

Emellertid är det inte så lätt att på kort sikt åstadkomma en sådan lösning, och under tiden får man hjälpa sig fram med provisorier på det ena området efter det andra. Vad de tekniska skolorna beträffar är inte lärarutbildningen på något sätt ordnad; framför allt gäller det den pedagogiska sidan av utbildningen. Här skulle behövas en närmare utredning. Jag tror emellertid att denna utredning endast skulle bli en detalj i ett mycket större sammanhang, nämligen frågan om den svenska lärarutbildningen över huvud taget.

Vår nuvarande lärarutbildning är splittrad, osäker i fråga om målsättning och i pedagogiskt avseende oändamålsenligt upplagd. När vi inom 1960 års lärarutbildningssakkunniga tagit itu med vissa organisatoriska och kvantitativa problem inom den svenska lärarutbildningen har vi hela tiden stött på den svårigheten, att man inte riktigt vet hur den framtida lärarutbildningen skall vara beskaffad till innehåll och uppläggning. Jag föreställer mig därför att tiden är inne för en större utredning, omfattande hela den svenska lärarutbildningen. Skolsituationen just nu, när grundskolan står inför sitt förverkligande, gör att vi inte kan vänta med en sådan utredning.

Under tiden har jag funnit det vara riktigt att ansluta mig till utskottets förslag när det gäller den detaljfråga som vi i dag har uppe till behandling. Förutsättningen för min del har emellertid varit att uppläggningsen och karaktären av kurserna skall kunna förändras på det sätt som befinner önskvärdt vid de underhandlingar och undersökningar som statsrådet Edenman i sitt huvudanförande pekat på.

Utbildning av gymnaseingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, tillika svar på interpellation

I nuvarande läge ber jag alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MUNKTELL (h):

Herr talman! Då jag närmast begärde ordet med anledning av ett par uttryck som statsrådet Edenman här fällde, så är jag glad att se att han nu har kommit tillbaka till kammaren.

Statsrådet Edenman förvånade sig över den uppmärksamhet som denna fråga väckt och framhöll bl. a. att, om man ser det hela i ett större perspektiv, är det inte så märkvärdigt. Jag kan inte dela den uppfattningen, eftersom jag här kommer att anlägga rent konstitutionella synpunkter på saken. Det är ur detta perspektiv, alltså frågan om grundlagsenligheten, som man framför allt här i huset bör se allt vårt handlande.

I sitt interpellationssvar till fru Kristensson nämnde statsrådet Edenman regeringsformens § 64. Nu är väl i realiteten här ifrågavarande anslag avsett att täcka även den brist som uppstått genom att pengar delvis används för någonting som inte var avsikten när budgeten förra året antogs. Med andra ord förefaller det inte vara fråga om — såsom det står i regeringsformens § 64 — något av riksdagen prövat behov.

Under diskussionen mellan statsrådet Edenman och fru Kristensson har även berörts innebörden av uttrycket förbedelser. Man kan naturligtvis inlägga olika betydelser däri, men ur konstitutionell synpunkt kan knappast i detta uttryck innefattas åtgärder, till vilka riksdagen icke har beviljat några medel.

Såvitt jag fattade riktigt sade också statsrådet Edenman i sitt svar till fru Kristensson någonting om interpellantens tämligen teoretiska frågeställning. Om man skulle anlägga ett sådant betraktelsesätt, kan nästan vad som helst inom grundlagens område sägas vara teoretiskt. Men grundlagen är ju dock avsedd att följas, och enligt min upp-

fattning bör vi såvitt möjligt även göra detta. Statsrådet Edenman kan med all rätt invända att vi tidigare gjort betydande avsteg från grundlagen på många områden, t. ex. när det gäller flerårsbalanseringen och mycket annat som står i strid med grundlagens ordalydelse. Men i sådana fall, då det inte är oundgängligen nödvändigt att göra några avsteg och då ålderns tyngd inte har gjort det fullständigt omöjligt att tillämpa paragraferna, så är det avgörande inte frågan om vad som är teoretiskt eller praktiskt möjligt, utan frågan om huruvida det har skett ett brott mot grundlagen eller icke.

Under samma punkt på åttonde huvudtiteln för föregående år, alltså utbildning av lärare vid yrkesundervisningen, finns inte såvitt jag kan se upptaget några medel till det ändamål det här gäller.

Jag ber nu att kraftigt få understryka, herr Edenman, att jag är väl införd med att regeringen kan både behöva och ha rätt att göra andra utgifter än dem som uttryckligen är angivna i riksstaten, men såvitt jag har förstått regeringsformen fordras då endera av två förutsättningar: antingen att riksdagen har antagit en beredskapsstat för visst ändamål eller att regeringen använder belopp, avseende oförutsedda utgifter.

Detta har inte iakttagits, och därför kan jag inte hjälpa att det enligt min uppfattning i denna fråga, sedd från rent konstitutionell synpunkt, föreligger ett avsteg från regeringsformen.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Den debatt som har förts visar att det är ett ovanligt ärende som kammaren har att behandla. Det går inte att komma ifrån att kritiken på fyra punkter har påvisat att handläggningen av detta ärende från regeringsvidan är egenartad. Man har påvisat det

Utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, tillika svar på interpellation

otillfredsställande i att riksdagen här har att besluta om en utbildning som redan har satts i gång. Man har vidare påvisat det stötande i att — i stort sett för första gången — blanda ihop studiesociala åtgärder med dirigeringskraft. Man har för det tredje påvisat hur osäkert det är, om den kompetensnivå, som den nya lärarkategorien kommer att uppnå genom sin vidareutbildning, är tillfredsställande eller inte. Man har påvisat att det är tvivelaktigt om detta verkligen är det rätta sättet att utnyttja den högavlönade och i stor utsträckning för forskning avsedda lärarpersonalen vid tekniska högskolan.

På den första punkten — huruvida det är tillfredsställande att regeringen sätter riksdagen i efterhand på det sätt som har skett — har fru Kristensson i statsrådet Edenmans frånvaro (han var då inne i medkammaren) direkt begärt ett svar på frågan, om denna begäran om pengar på tilläggsstat för innevarande budgetår innebär ett medgivande av att regeringen satt riksdagen i efterhand vid sitt handlande. Fru Sjövall har riktat frågor till utskottets talesman som han går omkring, inte som katten kring het gröt utan lufsande oändligt långa vägar ungefär som björnen Lisa uppe i dalaskogarna, och då är det inte så underligt om han råkar bli skjuten på vägen.

På den andra punkten har fru Sjövall påpekat att den utredning, som förut-sättningslöst skall granska frågan om de studiesociala åtgärderna, här har kommit i ett tvångsläge. Detta belyses väl bäst av det remissyttrande som denna utredning avgav över det föreliggande utbildningsförslaget. Det var två sidor av det mest renodlade snömos som har presterats i svenska remissyttrandena. Det innehöll ingenting. Utredningen visste inte vart den skulle ta vägen.

Jag tror emellertid, herr talman, att det är lika viktigt att fråga sig, hur en sådan situation som denna kan uppstå,

där regeringen handlar med så ringa respekt för riksdagen och tydligen utan att själv veta vad som är nästa steg i fråga om lärarutbildningen. Herr Karlsson i Olofström spelar ut utredningsmannens och överstyrelsens för yrkesutbildning auktoritet och undrar, hur det egentligen skulle stå till med dem om opponenterna hade rätt. I själva verket är både utredningsmannen och överstyrelsen relativt oskyldiga till det tvångsläge som riksdagen i dag befinner sig i. Det som hände var att ecklesiastikministern någon gång på senvåren eller på försommaren i fjol plötsligt slog larm och krävde en kraftig ökning av intagningen på fackgymnasielinjerna för att åstadkomma en bättre fördelning av de studerande mellan allmänna gymnasier och fackgymnasier. Överstyrelsen för yrkesutbildning hade ingenting annat att göra än att mycket snabbt försöka följa dessa direktiv, och den lade fram ett förslag som redan i höstas ledde till ökad intagning i fackgymnasierna. Det är ett i och för sig glädjande faktum, men det innebar samtidigt att lärarbehovet ökar med 48 procent i förhållande till tidigare beräkningar. Det kan inte vara särskilt lätt att vara ämbetsverk i en sådan situation. Överstyrelsen slår då larm tillbaka och begär åtgärder för att få fram de erforderliga lärarna.

Under budgetberedningen på hösten och arbetet med statsverkspropositionen finner även departementet att man har handlat för raskt. Det ger ämbetsverket bakläxa och tillåter inte den utbyggnad av fackgymnasierna som departementet självt tidigare har påyrkat. Inte heller detta kan göra situationen särskilt lätt för ämbetsverket.

Resten av det som hänt är ju välkänt. Det har berättats här i dag av åtskilliga talare, och jag skall inte ytterligare utveckla denna lidandeshistoria. Men nog kan man fråga sig varför det ansvariga departementet inte i god tid ser den si-

Utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, tillika svar på interpellation

tuation som det åstadkommer och varför det självt tar initiativ som ackumulerar svårigheterna. Har ecklesiastikministern så duktiga medarbetare att han anser det onödigt att följa med i vad de har för sig, eller har man i departementet en kronisk överbalans av arbetsuppgifter, som gör att man inte hinner ägna viktiga frågor den tid som krävs?

Som vanligt slår man nu tillbaka från regeringsbänken och säger: »Vad har ni att komma med, ni som kritiserar oss? Det är ju lätt att säga nej, men kan ni prestera något bättre själva?»

Jag har i en motion pekat på en lösning — ingalunda någon totallösning men en dellösning — och hänvisat till den förebild som finns att hämta i Storbritannien. Där har regeringen i ett exakt likandant läge tagit initiativ till en trekantsöverenskommelse mellan staten, dess förvaltning och näringslivet, innebärande att näringslivet och förvaltningen åtagit sig att under en kortare period, cirka 3 år, avstå från att öka sin stab av nyutbildade ingenjörer i den takt man annars hade tänkt sig samt att under denna tid utlåna ett antal redan färdigutbildade ingenjörer som timlärare vid utbildningsanstalterna. I gengäld skulle man som ett resultat av denna trekantsöverenskommelse få ett större utsläpp av nyutbildade ingenjörer efter treårsperiodens utgång.

Jag vill inte säga att detta förslag kan användas i Sverige utan vidare, men det är ett exempel på vad man skulle kunna göra här. Och det märkliga är att min motion, i vilken detta yrkande ställdes, i statsutskottet närmast har behandlats som om den inte existerade. Utskottet konstaterar bara kort och gott att motionen inte bör föranleda någon åtgärd — samtidigt som utskottet självt i nära nog identiska ordalag yrkar på en utredning med bl. a. just den innebörden. Nog är det väl ett egendomligt

sätt att skriva utskottsutlåtanden som här har introducerats!

Det finns emellertid en rad andra konkreta förslag, som kanske inte är några nyheter för departementschefen men som ändå rimligen borde ha prövats i detta sammanhang. Dit hör förslaget om utbyggnad av de redan existerande lärarutbildningsanstalterna både inom detta specialområde och inom lärarutbildningsområdet i övrigt, eftersom ju tillgången på naturvetare och ingenjörer som lärare verkar som två kommunicerande kärl. Det finns exempelvis en möjlighet att bland de unga studenter, som nu i rask takt söker sig till de naturvetenskapliga fakulteterna för att skaffa sig de akademiska betyg som behövs för tillträde till spärrade fackhögskolor, göra en rekryteringsraid som kan leda till att ett antal av de studenter som tänkt sig en annan utbildning av näralliggande art kan förmås att i stället bli lärare vid tekniska gymnasier.

Det finns också en annan möjlighet, nämligen att starta en reguljär utbildning av lärare för Ao 19-tjänster genom ett tilläggsår vid de tekniska läroverken som en fortsättning på den utbildning som där gives. Då skulle man hålla sig inom det program som tidigare angivits av riksdagen.

Herr talman! Jag tror att åtgärder av en typ, där departementet handlar hastigt och ryckvis men tvingas att ändå till sist korrigera sina egna handlingar — om inte statsutskottets utlåtande skall vara helt meningslöst — skapar en olust och en osäkerhet bland de redan yrkesverksamma lärarna. Det svenska skolväsendet är inte betjänt av detta. Vad vi för närvarande behöver göra är att vinna de redan yrkesverksamma lärarnas fulla förtroende för förändringarna på skolans område. Och då hjälper man inte upp saken med handlingssätt av denna typ.

Utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, tillika svar på interpellation

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen a) under punkt 1.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Herr Heléns senaste inlägg ger mig inte anledning till några kommentarer, eftersom de frågor han drog upp har behandlats tidigare. Jag lägger dem bara på minnet, för den händelse herr Helén någon gång senare anklagar regeringen för bristande snabbhet när det gäller utbildningsfrågorna. Det är väl möjligt att han kommer att göra det någon gång.

Däremot vill jag här ta upp herr Munktells inlägg, som ju också var allvarligt menat. Till honom vill jag säga att från det anslag till utbildning av lärare i yrkesundervisning, som tillkom i mitten på 1940-talet, har allehanda medelsanvisningar till utbildning på yrkesundervisningens område skett, bl. a. vid de tekniska läroverken. Det är med andra ord ett av riksdagen ganska ospecificerat anslag. Men det är självfallet att om riksdagen i dag säger nej till det föreliggande förslaget, så kan det inte genomföras i den utsträckning och efter de planer som jag har avsett. Och riksdagens fria prövningsrätt ligger ju i att kunna säga nej.

Vad det däremot är fråga om i grundlagen, herr Munktell, är regeringens möjligheter att med hjälp av detta anslag företa vissa förberedande åtgärder under innevarande budgetår. Och på den punkten kan det inte råda någon tvekan. Av § 64 regeringsformen framgår mycket klart att regeringen inte är bunden att använda ett anslag som riksdagen anvisat. Det är en mycket väsentlig synpunkt i detta sammanhang.

Jag har också i mitt huvudanförande sagt, att därest riksdagen skulle säga nej även till anslaget på tilläggsstat så får man göra en omdisponering inom det nuvarande anslagets ram, vilket skulle komma att gå ut över en del and-

ra kurser som är planerade men där kurserna som sådana inte är bestämda eller bundna av riksdagsbeslut. Där är det med andra ord fråga om pengar, ingenting annat.

Men det är väsentligt att här skilja på vad som sker under löpande budgetår och för vilket jag har begärt anslag på tilläggsstat, och vad som kommer nästa budgetår och i vederbörlig ordning presenteras i statsverkspropositionen. Riksdagen har möjligheter att säga nej på båda punkterna. Skillnaden är bara den, att när det gäller tilläggsstaten har regeringen möjligheter att med utnyttjande av nuvarande anslag finansiera de förberedande åtgärderna.

Om ett sådant läge hade uppstått — givetvis i teorien — att det hade blivit en halv miljon kronor över på anslaget till yrkesutbildning, så hade det utan vidare kunnat användas för dessa förberedande kurser under löpande budgetår, herr Munktell. Nu blir det inte något sådant överskott och därför måste riksdagen anslå mera pengar, om den vill medverka. Men grundlagen ligger så att säga på andra sidan första juli.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Edenman menade att den sammanfattning av kritiken jag försökte göra och de bidrag till en lösning jag försökte ge inte var att fatta som något allvarligt menat inlägg. Det tyder på att statsrådet verkligen kände sig klämd. Jag tror att jag känner statsrådet personligen sedan 25 år tillbaka och vet att om det verkligen kniper tar statsrådet till en rallarsop. Jag skall försöka stå även för den.

Herr MUNKTELL (h) kort genmäle:

Herr talman! Om man läser åttonde huvudtiteln från förra året, finner man, herr statsrådet Edenman, att där först överstyrelsen för yrkesutbildning har en del anslagsäskanden, och sedan resonerar departementschefen och mins-

Utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, tillika svar på interpellation

kar delvis på anslaget. Han säger sig bara kunna tillstyrka en uppräknings för övrig kursverksamhet med 150 000 kronor, men på grund av vissa omständigheter blir det bara 30 000 kronor. Jag kan inte förstå att det nya ändamålet, som det här är frågan om, skulle gå in under denna rubrik.

Jag medger visst att det är fullständigt riktigt att regeringen kan strunta i att använda pengar som är anvisade. Men det har regeringen såvitt jag vet inte gjort, och det naturligtvis med allt skäl.

Man säger att riksdagen har fri prövningsrätt. När vi står inför alternativet att vi liksom skall kasta bort vad som är påbörjat och sedan börja om igen, kan jag knappast tycka att det är fri prövningsrätt, i varje fall inte på det sätt som grundlagen menar.

Att kurserna inte är bundna, såsom herr Edenman sade, är till en viss grad sant. Men på s. 673 i åttonde huvudtiteln förra året ser man att de dock är ganska bundna även till sina summor.

Likaså ger jag statsrådet Edenman fullständigt rätt i att om det blivit en halv miljon överskott på de 1 844 000 kronor som anslogs under denna punkt förra året, så kunde regeringen ha använt det till precis vad som helst som kunde falla inom begreppet utbildning av lärare i yrkesundervisning. Så har emellertid icke skett, utan det är i realiteten ett nytt anslag. Det är då som jag inte kan komma ifrån att § 64 är tillämplig med dess bestämmelse att medlen skall vara »under Konungens disposition, att till de av riksdagen prövade behov och efter den upprättade staten anordnas».

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Till herr Helén vill jag bara säga, att om det är något bevis på trångmål att man inte upprepar argumenten under en debatt som nu pågått

två och en halv timmar, då är det självfallet att vi på statsrådsbänken ofta är i trångmål.

Jag har här i flera anföranden såväl i denna kammare som i första kammaren punkt efter punkt gått igenom de positiva förslag som motionärerna har framlagt, bl. a. fru Segerstedt Wiberg och herr Helén i likalydande motioner. Det är alldeles uppenbart, att om jag inte finner att herr Helén har något ytterligare nytt att komma med, går jag för tids vinnande förbi detta inlägg.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet har den värderingen att ingenting av det jag sade hade något värde. Jag gjorde åtminstone statsrådet den tjänsten att jag repeterade den ganska väsentliga fråga som fru Kristensson hade ställt. Jag gav också herr statsrådet en upplysning om vad fru Sjövall sagt medan statsrådet var borta. Jag tror att om statsrådet verkligen velat gagna sin sak, hade han tagit tillfället i akt och svarat på de båda damernas frågor. De var säkert inte skämtsamt menade.

Herr SVENSSON i Stenkyrka (cp):

Herr talman! Jag skall inte blanda mig i diskussionen mellan herr Munktell och ecklesiastikministern. Herr Munktell säger att det här är ett avsteg från regeringsformen, och statsrådet svarar att riksdagen har fri prövningsrätt. Det är alldeles klart att riksdagen har sin prövningsrätt, men jag måste understryka vad utskottets talesman och även reservanterna tidigare sagt, att utskotts majoriteten varit tveksam beträffande den formella handläggningen.

Nu har motionärerna här riktat kritik mot utskottets skrivning, och det är i och för sig inte ovanligt att motionärer gör det när deras motioner inte blivit tillstyrkta. Motionärerna har riktat sin kritik dels mot departementschefen, dels mot utskottet. Utskottet har emel-

Utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, tillika svar på interpellation

lertid i motiveringen varit kritiskt mot departementschefen, så att situationen är ju tämligen unik. Det förefaller mig egendomligt att inte motionärerna, fru Sjövall m. fl. och även herr Helén, här har läst innantill vad utskottsmajoriteten skriver.

Utskottet säger att »ärendets behandling i riksdagen måst på ett icke önskvärt sätt forceras. Enligt utskottets mening hade det varit till fördel om förslaget, som på vissa punkter kan ingiva tveksamhet, kunnat granskas och övervägas under förhållanden, där tidsnöden icke fått göra sig gällande.» Sedan tillstyrker utskottet departementschefens förslag men uttalar: »Detta ståndpunktstagande innebär bl. a. att utskottet godtager departementschefens förslag med avseende å grunderna för lån till kursdeltagare och avskrivning av lånen inom viss av departementschefen angiven tid.» Jag vill poängtera för fru Sjövall, att det klart står »inom viss av departementschefen angiven tid». Det bör alltså inte kunna uppstå någon tveksamhet.

Slutligen säger utskottet att skilda uppslag kan tänkas leda till att den av departementschefen »nu föreslagna typen av lärarutbildning kan ersättas av andra mera ändamålsenliga anordningar».

Reservanterna har som skäl för avslag anfört, att det föreligger en brist-situation även på andra områden. Ja, det känner vi till, men det kan i och för sig inte vara något skäl för avslag på det föreliggande förslaget. Utgår man från reservanternas resonemang kan man med en lätt travestering säga, att bristen är lättare att fördrå om den delas av alla.

Jag förutsätter att statsrådet kommer att beakta vad utskottet anfört i motiveringen. Följaktligen har jag ingen anledning att fortsätta mitt inlägg utan ber endast att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru SJÖVALL (s):

Herr talman! När statsrådet Edeman nu kommit tillbaka skulle jag bra gärna vilja ha ett svar av statsrådet på min tidigare fråga. Om vi helt enkelt vore en förening och hade normala arbetsformer skulle vi kunna bordlägga detta ärende. Nu kan vi inte göra det helt enkelt av det skälet, att utbildningen för dessa åttio redan börjat. Varför kunde man inte vänta till den 1 mars? Då hade vi sluppit denna forcering av ärendet och kunnat fatta ett slutgiltigt beslut.

Såvitt jag förstår är kontentan av de åtgärder som i debatten föreslagits att vad vi än beslutar i dag — ja eller nej — så kommer dessa åttio i kläm. Antingen säger vi nej, och då fortsätter statsrådet att genom omdisponering ta pengar från annat håll för vidareutbildning av dessa åttio — det har ju statsrådet förklarat — eller också säger vi ja, och då kommer statsrådet — enligt vad han också sagt — eventuellt att ändra karaktären på den utbildning som nästa kurs skall erhålla. Så tolkar jag alltså vad statsrådet och riksdagen har sagt.

Det betyder såvitt jag förstår, att vare sig vi säger ja eller nej, riskerar dessa åttio att bli ensamma om sin utbildning, och sedan kommer andra lärare med annan utbildning. Under sådana förhållanden måste ju dessa åttio i fortsättningen, varje gång de skall söka nya tjänster o. s. v., slås ut av efterföljande kullar, som har mera utbildning. Statsrådet har alltså, genom att börja utbildningen för dessa åttio, satt oss i den situationen, att ett ja är lika dåligt som ett nej. Det vore bättre om statsrådet steg upp och förklarade att det inte blir några överläggningar, utan att hela utbildningsverksamheten skall vara ordnad på nu föreslaget sätt, ty då skulle alla kullar bli jämställda. Eljest förefaller mig problemen olösliga; jag vore tacksam om statsrådet kunde ge oss förslag till en lösning, innan vi fattar beslut.

Utbildning av gymnasiingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, tillika svar på interpellation

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Det är inte någon svårighet att svara på de frågorna. Dessa kurser har ju redan från början varit avsedda att vara temporära, två eller tre stycken provisorier. Det har aldrig varit vare sig KÖY:s, tekniska högskolans eller min uppfattning att vi på detta sätt skulle inaugureras en ny permanent utbildningsform, så att detta skulle bli den breda vägen till adjunkturer vid de tekniska läroverken.

Med en kurs får vi 90 nya lärare och med två kurser får vi uppenbarligen 180. Med den oerhörda brist på lärare som föreligger vid de tekniska läroverken är riskerna för dessa 90 — om vi håller oss till den första kursen — fullständigt obefintliga. De kommer förmodligen att redan innan de avslutar sin utbildning den 14 augusti 1963 vara placerade såsom lärare vid något tekniskt läroverk för tjänstgöring från och med samma hösttermin. De enskilda kursdeltagarna löper sannerligen inga risker vid ett ja från riksdagen i dag.

Utskottets begäran om förhandlingar om en översyn på detta område sammanhänger och överensstämmer också med departementets uppgörelse med SACO. Jag vill här läsa en mening som står i denna uppgörelse: »Undersökningarna skall syfta till att få till stånd sådana anordningar, som kan accepteras av alla parter och som, bortsett från den kurs som föreslagits börja nu i februari, kan ersätta den typ av lärarutbildning för läroverksingenjörer, som föreslagits i statsverkspropositionen.»

Det är ju en helt annan historia. Det är alldeles självfallet som utskottets talesman sagt att om vi kan få fram något bättre förslag, skall vi naturligtvis ta det. Jag har i mina anföranden här försökt bevisa att det motionärerna föreslagit inte är tillräckligt. Det kände vi till förut. Vi har inte haft tillgång till något bättre förslag än det nu förelig-

gande. Det är därför vi har tagit det, fru Sjövall, men någon risk för de ifrågavarande 80 à 90 adjunkterna föreligger sannerligen inte. De får ju sin kompetens genom denna utbildning. Jag kan inte svara tydligare på den frågan.

Den andra frågan gällde varför regeringen inte kunnat nöja sig med att i lugn och ro avvakta en normal riksdagsbehandling och sätta igång utbildningen den 1 mars. Ja, det beror helt enkelt på att vi vill ha dessa lärare färdiga till höstterminen 1963. Det är en fyrterminsutbildning, som är sammanpressad under tre långa terminer. Varje termin omfattar inte mindre än 20 veckor. Skall dessa lärare vara färdiga höstterminen 1963 — och den är som jag tidigare anförts en verklig flaskhals, när de nya gymnasierna går upp i sista årskursen — är det, fru Sjövall, nödvändigt att räkna baklänges från höstterminen 1963. Det pensum som måste pressas in i denna utbildning är så stort att vi måste starta redan den 1 februari med sådana åtgärder som måste kallas förberedande, nämligen med att ta upp anmälningar, lägga upp kursplaner, trimma lärare o. s. v. En månad är, fru Sjövall, när det gäller en utbildning på tre terminer en mycket lång tid. Den tiden skulle i praktiken ha betytt en förlust på ett halvår. Det är inte försvarligt i den situation vi för närvarande har beträffande lärarförsörjningen vid de tekniska läroverken att åstadkomma ett sådant dröjsmål.

Härmed var överläggningen slutad.

Punkten 1

Mom. 1

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1 a) i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Karlsson be-

Utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk, tillika svar på interpellation

gärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1:o mom. 1) i utskottets utlåtande nr 23, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 1 a) av fröken Andersson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Karlsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 154 ja och 37 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1 a) i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Karlsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punk-

ten 1:o) mom. 2) i utskottets utlåtande nr 23, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 1 a) av fröken Andersson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 3—5

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1 a) i motsvarande delar; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Karlsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1:o) mom. 3)—5) i utskottets utlåtande nr 23, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 1 a) av fröken Andersson m. fl. i motsvarande delar.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst,

Interpellation ang. skolungdomens rökvanor

verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 2 och 3

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 7

Föredrogs den av herr *Spångberg* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående ATP-lagstiftningens tillämpning på svenska medborgare som bor i Sverige men arbetar i något av grannländerna.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8

Föredrogs den av herr *Dahlgren* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående trålfisket utefter ostkusten.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9

Föredrogs den av herr *Lindkvist* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående delegation till byggnadsnämnd av dispensrätt i plan- och byggfrågor.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 10

Föredrogs den av fröken *Karlsson* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan

att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående lärarsituationen vid vissa utbildningsanstalter.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 11

Föredrogs den av herr *Hamrin* i Kalmar vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående försäljningen av fastigheter som ingår i nedlagda järnvägar.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 12

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1962/63 för kungl. hov- och slottsstaterna.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 13

Föredrogs vart efter annat och lades till handlingarna första lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av verkställd granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning, och

nr 2, i anledning av verkställd granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning.

§ 14**Interpellation ang. skolungdomens rökvanor**

Ordet lämnades på begäran till

Herr **WESTBERG** (fp), som yttrade:
Herr talman! En undersökning i Uppsala angående skolungdomens rökvanor har i likhet med liknande undersökningar på andra orter visat, att to-

Interpellation ang. Sveriges Radios verksamhet

bakrökningen breder ut sig på ett oro-
väckande sätt.

Redan bland tio-åringarna är det 29 procent av pojkarna och 18 procent av flickorna, som uppger sig röka. Sex procent av dessa pojkar och fyra procent av flickorna uppgav att de rökt mer än ett år. Rökvanorna stiger med åren. Fr. o. m. 14 år är det mer än 50 procent, som rökt mer än ett år. Konsumtionen är i många fall hög. Tobaksrökningens skadeverkningar ur såväl medicinsk, hygienisk som ekonomisk synpunkt är alltför väl kända för att här behöva klargöras. Det är dock ett känt faktum, att de medicinska skadeverkningarna är särskilt stora under upp-
växtåren.

De förhållanden som utredningar redovisat har föranlett Uppsala stad att vidtaga vissa åtgärder mot det växande tobaksbruket bland ungdom. Man räknar därvid i första hand med lärarnas och föräldrarnas hjälp.

Den kampanj, som man avser att genomföra, gäller dock endast Uppsala län.

Med anledning av vad ovan anförts vill jag till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande fråga:

Delar herr statsrådet uppfattningen att det kraftigt växande tobaksbruket bland skolungdom är av så allvarlig karaktär, att intensifierade åtgärder för upplysning av riksomfattande karaktär om skaderiskerna bör vidtagas?

Denna anhållan bordlades.

§ 15

Interpellation ang. Sveriges Radios verksamhet

Ordet lämnades på begäran till

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp), som yttrade:

Herr talman! Enligt särskild lagstiftning är rätten att i Sverige sprida radio- och televisionsprogram underkastad till-

ståndstvång. Genom en överenskommelse mellan staten och ett enskilt företag — Sveriges Radio Aktiebolag — har staten lämnat ensamrätten att utsända dylika program till nämnda bolag, varvid bolaget förbehållits viss andel av de av staten från allmänheten inkasserade licensavgifterna, som utgår för innehav av radio- respektive televisionapparater.

Genom den nämnda överenskommelsen har Sveriges Radio förpliktat sig att utsända program av viss kvalitet. Enligt avtalet åligger det bolaget att anställa och avlöna för programverksamheten erforderlig personal. För den nu löpande överenskommelsen utlöper uppsägningstiden i juni 1963. Det torde därför icke vara för tidigt att nu upptaga vissa frågor som under den innevarande avtalsperioden blivit aktuella och som kan väntas kräva beaktande vid uppgörandet av ett kommande avtal. I det följande skall några olika spørsmål beröras.

Det har, som ovan nämnts, överlåtit åt företaget att anställa för programverksamheten erforderlig personal. Med hänsyn till de grannliga uppgifter, som kan komma att åvila en programtjänsteman, har varje sådan tjänsteman vid sin anställning fått åtaga sig allehanda förpliktelser, som verkar begränsande också på vederbörandes dispositioner utanför tjänsten. Då Sveriges Radio är ett vanligt aktiebolag, om än med allmänna intressen företrädda bland aktieägarna, tillämpas sedvanliga privaträttsliga regler med avseende på tjänstemäns anställande och avskedande. Med hänsyn till den monopolställning som företaget erhållit kan dock ifrågasättas, om icke personalen vid tvist om sina anställningsförhållanden borde ha möjlighet att vända sig till en opartisk besvärnämnd av liknande art som de som enligt kommunallagarna inrättats för den kommunala förvaltningens del. Ökat rättsskydd för de anställda synes påkallat.

Interpellation ang. Sveriges Radios verksamhet

I avtalet förekommer vidare vissa stadganden, som har avseende på programmets utformning. Bland dessa finnes bestämmelse om att i görlig mån jämväl mindre gruppers intressen av mera särpräglad natur bör tillgodoses vid programvalet. Inför den kommande avtalsuppgörelsen synes vara önskvärt, om en undersökning kunde göras i vad mån dessa mindre gruppers intressen verkligen blivit tillgodosedda i programmen. Det finnes omständigheter, som tyder på att de större intressegrupperna fått en viss överrepresentation i programmen.

Ett särskilt problem utgör frågan om filmcensuren och de i televisionen visade filmerna. För filmer, som skall visas på biograf, är fastställd en viss klassificering med hänsyn till filmernas barn-tillåtenhet. Motsvarande klassificering är icke möjlig att genomföra vid televisionsutsändning av film. Detta problem torde böra undersökas närmare innan förhandlingar om ett nytt avtal upptages.

Vad särskilt angår televisionen kan konstateras att dess utveckling i Sverige överträffat alla prognoser och utredningar. Vid senaste överslaget om antalet televisionslicenser uppgick detta till 1 365 000. Det är självklart, att med denna expansiva frammarsch på televisionens område det varit svårt att vid utformning av program tillgodose alla licensinnehavares önskemål och krav.

I riksdagen väcktes redan 1951 en motion om anslag till experimentell televisionsverksamhet. Denna bifölls ej. I stället tillsattes en statlig utredning. Först 1957 kunde riksdagen föreläggas ett förslag om statlig television.

Tveksamt är om programverksamheten inom televisionen på denna korta tid kunnat anpassa sig efter allmänhetens krav. I stor utsträckning har programmen blivit fyllda av Vilda Västern-film och liknande filmer, som inte varit lämpliga för minderårig ungdom, särskilt med tanke på de senaste årens

ungdomskriser. Televisionsfilmernas inflytande på ungdomen har omvitnats i tidningspressen och i polisrapporter. Statsmakterna har på olika sätt och med olika medel försökt att få bättre grepp om ungdomsproblemet. De mindre goda filmerna i televisionen bör i detta sammanhang uppmärksammas av statsmakterna.

I statsverkspropositionen uppges att medelstilletdelningen till programproduktion skall successivt ökas för att ge möjligheter till konsolidering av verksamheten och höjning av programkvaliteten, men efter vilka riktlinjer denna programkvalitet skall ske redovisas inte i propositionen.

Uppenbarligen är det nödvändigt att de olika frågor som sammanhänger med programvalet blir föremål för forskning. Man prövar sig här ännu fram på ett nytt område, och det är självfallet omöjligt att redan från början i alla avseenden träffa rätt. Med hänsyn till att betydande delar av licensmedlen icke överlämnas till Sverige Radio för programmets framställande synes det rimligt att staten tar ansvaret för nödig forskning rörande de s. k. massmedias funktion i ett modernt samhälle. Det torde för det programproducerande företaget underlätta fullgörandet av dess avtalsenliga förpliktelser, om det kan få utnyttja resultaten av sådan forskning på hithörande område. Framställningen om inrättande av forskningsinstitutioner på detta fält har inkommit från olika håll och goda möjligheter att igångsätta undersökning torde finnas.

Mot bakgrund av vad nu anförts får jag anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet rikta följande frågor:

1) Vilka åtgärder avser herr statsrådet att vidtaga för att förbereda nästa avtalsuppgörelse med Sveriges Radio?

2) Kan man påräkna att de ovan berörda problemen kommer att beaktas i detta förberedelsearbete?

Interpellation ang. prövningen av frågor rörande järnvägsnedläggningar

3) Är herr statsrådet villig att medverka till att en grundläggande forskning rörande massmedia och deras funktioner kommer till stånd?

Denna anhållan bordlades.

§ 16

Interpellation ang. prövningen av frågor rörande järnvägsnedläggningar

Ordet lämnades på begäran till

Herr VIGELSSBO (cp), som yttrade:

Herr talman! Enligt uppgifter som presenterats i bland annat betänkandet SOU 1961: 23 från 1953 års trafikutredning tillhör järnvägen Sala—Gysinge—Gävle de bandelar som under de närmaste åren kan väntas bli nedlagda. Det årliga driftunderskottet för bandelen i fråga skulle enligt vissa utredningar kunna beräknas till 850 000 kr. Denna uppgift torde inte böra betvivlas. Passagerarantalet liksom också godstrafiken har under senare år kraftigt nedgått. Orsakerna härtill torde vara de vanliga, i första hand den ökade bilismen, men dessutom också i detta fall en bristfällig samordning av förbindelserna mellan denna bandel och andra delar av riksbannätet.

SJ:s önskemål om att få lägga ned ifrågavarande bandel synes således ha ett visst fog för sig. Vad som däremot synes vara mera tveksamt är huruvida alla andra möjligheter att bibehålla järnvägen är undersökta. Den första frågan är där huruvida järnvägen mellan Sala och Gävle på bästa sätt kopplats in i SJ:s järnvägsnät. Bl. a. kan därvid nämnas, att direkta snabbförbindelser mellan Gävle och Hallsberg väsentligt skulle kunna antas underlätta förbindelserna mellan Norrland och södra Sverige. Tidigare inrättade långlinjer med snabbgående tågbusförbindelser har visat sig rätt lyckade. Skulle inte en sådan undersökning kunna verkställas även i detta fall?

Detta bör kunna hävdas med så myc-

ket större skäl som en av orsakerna till den minskade trafikintensiteten onekligen måste sägas vara den allmänt dåliga trafikservice som lämnats på denna järnväg. Enbart en förbättring av kommunikationerna i och för sig skulle således kunna väntas ge ett ökat trafikunderlag.

Dessutom är att märka att cirka 4 mil norr om Sala utmed järnvägen ligger statens järnvägars stora grustag vid Råsboda, varifrån numera stora mängder grus för järnvägens behov avhämtas. Denna värdefulla tillgång skulle i och med järnvägens nedläggande bli svår att utnyttja.

Vägnätet mellan Sala och Gävle är i synnerligen bristfälligt skick och torde för iordningsställande för den ökade trafik som uppkommer komma att kräva stora kostnader och ta mycken arbetskraft i anspråk. Det synes dessutom märkligt att man vid järnvägsnedläggelser av den art det här är fråga om i så stor utsträckning synes utgå enbart ifrån företagsekonomiska driftskalkyler och inte mera från de samhällsekonomiska konsekvenserna i stort av försämrade kommunikationer för de bygder som drabbas av dem. Dessa är av såväl ekonomisk som social art.

Ekonomiskt innebär nedläggningarna av järnvägarna ökade transportkostnader för respektive bygders näringsliv, vilka alltså inte redovisas i järnvägens driftkalkyler. Inte heller ingår i dessa driftkalkyler givetvis de mer socialt betonade skadeverkningarna av försämrade kommunikationsmöjligheter. Båda dessa faktorer måste enligt min mening tillmätas större betydelse än vad som nu synes vara fallet, speciellt med hänsyn till att dessa sistnämnda skadeverkningar till sin karaktär måste sägas vara svårare att i efterhand reparera än de som uppstår genom driftsekonomiska underskott.

Med hänvisning till vad ovan anförts, ber jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunika-

Interpellation ang. utbetalning av änke- och barnpensioner i vissa fall — Interpellation ang. igångsättande av byggnadsföretag för beredande av jämnare sysselsättning

tionsdepartementet få framställa följande frågor:

Är herr statsrådet beredd att redogöra för på vilket sätt de sociala och samhällsekonomiska konsekvenserna i stort beaktas i frågor rörande järnvägsnedläggningar i enlighet med vad i interpellationen anförts?

Är herr statsrådet beredd att redogöra för på vilket sätt frågan om en inordning av bandelen Sala—Gävle över Gysinge liksom övriga i interpellationen berörda frågor har prövats, samt om så inte är fallet, kommer detta att ske innan frågan om bandelens nedläggning slutgiltigt prövas?

Denna anhållan bordlades.

§ 17

Interpellation ang. utbetalning av änke- och barnpensioner i vissa fall

Ordet lämnades på begäran till

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp), som yttrade:

Herr talman! Enligt riksdagsbeslut utgår barnpension till änka med 1 000 kronor för varje minderårigt barn. Denna sociala förmån utgår utan inkomstprövning.

Under senare tid har det emellertid framgått att ett uppenbart förbiseende föreligger i fråga om nämnda sociala skydd för ensamstående mödrar. Nyligen har försäkringsdomstolen haft att behandla en ansökan om barnpension från en ensamstående mor, vars man varit försvunnen men inte dödförklarats på grund av bristande bevis. En sådan dödförklaring kan som bekant dröja åratals.

I nämnda fall torde det dock av moderns egna uppgifter och polisrapporter att döma inte föreligga några misstanke om att fadern till hennes minderåriga barn inte avlidit. Försäkringsdomstolen avlog kvinnans ansökan under hänvisning till att det av handlingarna

inte bevisligen framgick att fadern verkligen avlidit.

Även om dylika fall torde vara sällsynta i och för sig är det enligt min mening erforderligt att pensionsbestämmelserna omprövas. En lagändring i fråga om ensamstående mödrar, vilkas män på grund av bristande bevis inte kan dödförklaras, bör enligt min uppfattning komma till stånd.

Förslagsvis borde den närmaste myndigheten, i detta fall socialnämnden, i form av förskott utbetala pension. Skulle det senare visa sig att barnens fader inte avlidit, utan av annan anledning blivit borta, bör återbetalningsskyldighet föreligga.

Med hänsyn till ovanstående hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande frågor:

Anser statsrådet att bestämmelserna om änke- och barnpensionerna företer en lucka i fråga om rätten till pension för ensamstående mödrar, vilkas män sannolikt avlidit men ännu inte dödförklarats?

Om så är fallet, anser statsrådet att erforderlig lagändring bör vidtas?

Denna anhållan bordlades.

§ 18

Interpellation ang. igångsättande av byggnadsföretag för beredande av jämnare sysselsättning

Ordet lämnades på begäran till

Herr TURESSON (h), som yttrade:

Herr talman! I en regeringen närliggande dagstidning i Falun omnämndes häromdagen ett lokalt mycket uppmärksammat initiativ från arbetsmarknadsmyndigheternas sida. Tidningen skriver:

»Det finns för närvarande 1 200 arbetslösa byggnadsarbetare i Dalarna. En stor del av dessa, som är gifta och har egna fastigheter, har blivit anvisade

Interpellation ang. kompensationen till statsanställda för höjda folkpensionsavgifter

arbete i bl. a. Malmö och Lund. De, som inte följer förmedlingarnas anvisningar och flyttar till platser som kan erbjuda sysselsättningsmöjligheter, blir utan understöd från arbetslöshetskassan. Det finns fall där familjeförsörjaren, som haft hustrun svårt sjuk, blivit utan ekonomiskt stöd då han vägrat att lämna familjen vind för våg och flytta till annan del av landet för att söka sin utkomst. Fackföreningarna fördömer de nuvarande bestämmelserna, som säger, att arbetare, som inte följer arbetsförmedlingens anvisningar och flyttar till orter där det finns arbete, blir utan ersättning ur arbetslöshetskassan. Men man har ingen möjlighet att få en ändring till stånd, eftersom staten lämnar bidrag till kassan och därmed förbehåller sig rätten att bestämma hur medlen fördelas.» (Dala-Demokraten den 9/2 1962.)

I varje fall i en av de orter som här avses är nybyggnadsbehoven mycket stora; bostadsbristen är betydande, näringslivet, skolväsendet och sjukvården expanderar starkt. Enligt många mening — och till dessa hör många byggnadsarbetare — leder den statliga byggnadsregleringen med den stela bindningen av igångsättningstillstånden till snäva tidsintervall på hösten, till den årligen återkommande arbetslösheten inom byggnadsfacket under januari—april samt till att mycket av allt det, som behöver utföras i orten och som skulle kunna bli gjort, försenas samtidigt som människor tvingas gå arbetslösa eller bli förflyttade från sin hembygd.

Med anledning av det anförda anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få rikta följande fråga:

Är herr statsrådet beredd att så länge byggnadsregleringen finns kvar medverka till liberalare och av årstiderna mera obunden tillståndsgivning för igångsättning av byggnadsföretag, där

detta kan bedömas medföra en jämnare sysselsättning och därmed minskade risker för förflyttning under tvång av arbetskraft inom byggnadsbranschen?

Denna anhållan bordlades.

§ 19

Interpellation ang. kompensationen till statsanställda för höjda folkpensionsavgifter

Ordet lämnades på begäran till

Herr NELANDER (fp), som yttrade:

Herr talman! Enligt riksdagsbeslut om pensionsreglering för statsanställda m. fl. skall till pensionsberättigade tjänstemän utgå kompensation för höjda folkpensionsavgifter. Kungl. Maj:t har senast den 17 november 1961 utfärdat kungörelse (nr 523) härom.

Förutsättning för utbetalande av denna kompensation är att vederbörande tjänsteman den 31 december innehar anställning med tjänstepensionsrätt. Kompensation för den förhöjda folkpensionsavgift, som uttagits 1960, utbetalas sålunda endast till den som var kvar i tjänst den 31 december 1961. Den som under året avgått med ålderspension — t. o. m. så sent som den 1 december 1961 — får alltså ingen kompensation vare sig för 1960 eller för de månader han varit i tjänst under 1961.

Fastän det här rör sig om ganska ringa belopp, kan det knappast anses riktigt, att en tjänstehavare, som pensioneras under året efter att kanske ha ägnat två tredjedelar av sitt liv åt statlig tjänst sålunda avtackas med att ifrågavarande avgiftskompensation indragas.

Med stöd av det anförda anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för civildepartementet få framställa följande fråga:

Avser herr statsrådet att inom en snar framtid låta verkställa översyn av grunderna för utbetalande av kompensation för förhöjd folkpensionsavgift

Interpellation ang. det statliga stödet till Stockholms kapplöpningssällskap

för statsanställda med sikte på att ovan nämnt missförhållande rättas till?

Denna anhållan bordlades.

§ 20

Interpellation ang. det statliga stödet till Stockholms kapplöpningssällskap

Ordet lämnades på begäran till

Herr LINDSTRÖM (s), som yttrade:

Herr talman! Enligt uppgift i både press och radio befinner sig Stockholms kapplöpningssällskap, som står som både ägare och brukare av den nya galoppbanan i Täby, i stora ekonomiska svårigheter. Underrättelserna härom kom ingalunda oväntat för alla dem som redan under banans fullbordande 1959 och 1960 iakttagit hur sällskapets nya ledning alltmer fjärrat sig från sund ekonomisk realism och gett sig hän åt en mycket dåligt grundad optimism. När nu inte ens skenet av soliditet kan uppehållas kommer det inte som någon överraskning, allra minst för de ledande inom Galoppsportens centralförbund som med bekymmer följt utvecklingen och inte underlåtit att uttala varningar. Centralförbundet har bl. a. till uppgift att övervaka svensk galoppsports sunda utveckling.

Kapplöpningssällskapets svårigheter är i högsta grad självförvållade. Den gamla välbelägna och därför väl besökta Ulriksdalsbanan, där totalisatoromläggningarna och följaktligen också totalisatorinkomsterna var goda (minst lika höga som på Täby) kunde ha brukats både 1960 och 1961 och kanske också 1962. Trots detta forcerades arbetet med banan i Täby för att den skulle kunna tas i bruk redan under 1960. Forceringen medförde i betydande omfattning högst fördyrande övertidarbete. Härtill kom bl. a. en alltför storslagen och därför alltför dyr läktar- anläggning. Medan den gamla styrelsen för Kapplöpningssällskapet, som planerade banan och påbörjade arbetet, kal-

kylerat att rörelsen skulle kunna bära kostnaden för en läktare till ett pris av cirka 2,5 miljoner kronor, slog den nya styrelsen på stort och uppförde en läktare till ett pris av mer än dubbelt detta belopp.

Täbybanans anläggning har finansierats med betydande banklån mot säkerhet i anläggningen. När möjligheterna att på denna väg få ytterligare pengar utfömts, begärde och fick Kapplöpningssällskapet 1960 en statlig kreditgaranti för ett lån på 3 miljoner kronor. Enligt riksdagens beslut skulle lånet i överensstämmelse med Kapplöpningssällskapets lednings utfästelse vara till fullo betalt före utgången av 1965. Om jag inte är fel underrättad angav sällskapets representanter, då garantien begärdes, att lånet skulle amorteras med 600 000 kr. om året med början 1961.

Kapplöpningssällskapets ekonomiska läge torde f. n. i stort sett vara: skulder till banker mot säkerhet i anläggningen ca 6,5 miljoner kronor, lån mot statlig kreditgaranti 3 miljoner kronor och ovanpå detta ytterligare skulder på ca 2 miljoner kronor. 1961 års verksamhet har gått med förlust på cirka 200 000 kr.

Sällskapet är f. n. icke ens i stånd att betala vissa skulder till svenska hästägare och, vad värre är, icke heller vissa skulder till galopporganisationer i våra grannländer.

Då det försports att Kapplöpningssällskapet söker ytterligare finansiellt stöd hos statsmakterna, anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få framställa följande frågor:

1) Har Kapplöpningssällskapet verkställt *någon* amortering på 3 miljonerslånet med statlig kreditgaranti?

2) Har herr statsrådet någon förhoppning att Kapplöpningssällskapet med nuvarande ledning och med den skuld- börda som åvilar sällskapet skall kunna före 1965 års utgång betala 3 miljonerslånet?

3) Anser herr statsrådet att det skulle

Interpellation ang. förbättring av bygdevägar och enskilda vägar

vara försvarligt att lämna Kapplöpningssällskapet under nuvarande ledning nya penningtillskott från statens sida för fortsättande av verksamheten?

4) Anser herr statsrådet det över huvud taget lämpligt att staten träder mellan *innan* Kapplöpningssällskapet först självt sanerat sin ställning på det sätt lagen förutser i fall som det föreliggande?

Denna anhållan bordlades.

§ 21

Interpellation ang. förbättring av bygdevägar och enskilda vägar

Ordet lämnades på begäran till

Herr ELMWALL (cp), som yttrade:

Herr talman! Våra vägar och deras förbättring och underhåll är frågor av väsentlig betydelse för samhället och för individen. Vid planering och utbyggnad av vägnätet under senare tid har främst riksvägar och länsvägar tillgodosetts. Övriga vägar, bygdevägar intagna till allmänt underhåll, enskilda vägar med statsbidrag, skogsbilvägar och andra vägtyper med andra trafikuppgifter än riks- och länsvägar har fått stå tillbaka.

Anledningen har givetvis varit att pengar och arbetskraft — under senare år i varje fall — icke disponerats i större utsträckning än att planerna för de större vägarna kunnat fullföljas. Norrland har till synes genom beredskapsarbeten erhållit en del nya vägar i ödemarksbygden.

I årets statsverksproposition anges flerårsplanen för byggande av riksvägar upptaga ett belopp av 1 579 miljoner kronor, länsvägar ett belopp av 1 097 miljoner kronor. Ödebygdsvägar får 60 miljoner kronor. Storbroar erhåller 112 miljoner kronor och ofördelat återstår ett belopp av 52 miljoner. Det kan förmodas att stor del av dessa 52 miljoner kronor går till utjämning av

anslag. Dessa belopp avser åren 1961—1965 och den sammanlagda summan är 2 miljarder 900 miljoner kronor, som synes avsevärda belopp. Ändock anges den med dessa medel företagna ombyggnaden endast motsvara en fjärdedel av behovet för riksvägarna, och för länsvägarna är läget än mer ogynnsamt.

Departementschefen anför i statsverkspropositionen (Bil. 8: Kommunikationsdepartementet, sid. 43). »*Vad gäller angelägenhetsgraderingen av vägupprustningen på landsbygden bör denna i första hand inriktas på de delar av vägnätet, som är av särskild vikt för näringslivets transporter. I synnerhet bör tillses att de delar av industrien och näringslivet i övrigt, vilka nu och framtiden måste helt lita till vägtransporter för befordring av varor och förnödenheter, får sina krav tillgodosedda.*»

Propositionen upptar anslagsäskanden med för vägbyggnadsarbeten budgetåret 1962/63

- a) riksvägar 245 000 000 kronor
- b) länsvägar 169 000 000 kronor
- c) ödebygdsvägar 11 000 000 kronor
- d) storbroar 15 000 000 kronor.

För vägunderhållet äskas 415 miljoner kronor. För bidrag till underhåll av enskilda vägar äskar departementschefen 25,5 miljoner kronor och i bidrag till byggande av enskilda vägar äskas 14 miljoner kronor; i båda de sistnämnda fallen en uppräknig med 1 miljon kronor. Totalt sker en uppräknig med 140 miljoner kronor. Ökningen av anslaget till de enskilda vägarna är givetvis tacknämlig men långt ifrån tillräcklig. När det gäller dessa enskilda vägar satsar väghållarna betydande belopp; detta även om vägen numera övergått till att ha mer samhällelig karaktär.

En typ av vägar synes i stort vara undantagna förbättringsarbeten. Detta gäller s. k. bygdevägar. Bygdevägar har ofta genomfartsvägs karaktär, och intagna till allmänt underhåll får de del av underhållsanslagen. Verkliga förbättringsarbeten sker till synes ej annat än

Interpellation ang. förbättring av bygdevägar och enskilda vägar

i undantagsfall. Planenlig upprustning förekommer ej. Bygdevägar har som nämnts ofta karaktär av genomfartsväg i den bemärkelsen att de är förbindelse mellan länsväg och riksväg eller mellan två sådana viktiga trafikleder av samma grad. Bygdevägarnas främsta uppgift är dock att vara uppsamlingsleder för bygdens produktion. På dessa trafikleder samlas och fraktas dagligen produktionen av mjölk, slaktdjur, spannmål och skogsprodukter till uppsamlingsplatserna. Goda bygdevägar har således en viktig uppgift att fylla i produktionen. Bygdevägarna kan inordnas under vad statsrådet anfört om angelägenhetsgradering. Här nämnda transporter är att hänföra till tung trafik. Även för de människor, som trots allt ännu finnes kvar i de från tätorterna avlägsna bygderna, har dessa bygdevägar stor betydelse i andra avseenden. En snabb och säker förbindelseled till sjukvård, skola, post, veterinär, bank, kommunala institutioner o. s. v. är ur trivselsynpunkt omistlig. Jag har tidigare motionsvägen fört fram ett exempel på sådan bygdeväg till diskussion. Vägen Mellösa—Fjellskäfte är en typisk bygdeväg. Genom den betydelse Harpsund har som samlingspunkt vid överläggningar och diskussioner i politiska och ekonomiska frågor har denna väg fått en nationell, man kan nästan säga internationell, betydelse. Många andra exempel kan anföras på svårtrafikerade sörmllandsvägar som har bygdevägskaraktär. Vägen från Husby gård över Tuvekärr till Vadsbro har besvärliga backar och kurvor som behöver saneras. En annan sådan väg är vägen från Tuna till Jälund över Hyltingeö. Vägen över Forssa mot Flen är ett talande exempel. Ett annat är vägen från Schiringe upp mot Floda. Det är svårt att föreställa sig att så besvärliga vägar ännu finnes mitt i hjärtat av Sörmland. Säkerligen kan liknande exempel anges från andra län.

Sporadiskt vidtages åtgärder även på

dessa vägar. Som exempel härpå kan anges vägen från rikssexan över Berga säteri till vägen Strängnäs—Malmköping. På denna väg företogs för ett par år sedan vissa förbättringar, som dock icke är tillräckliga.

Vad som här anförts är icke kritik mot vederbörande läns myndigheter. Förhållandena har varit sådana, som anförts tidigare, att en hastigare utbyggnad hittills icke bedömts möjlig. Med den ökade medelstillgång för vägändamål som erhålles genom ökad beskattning av bensin samt den goda tillgång till maskiner för vägbyggnader som nu anges föreliggande bör förhållandet kunna bli ett annat. Upprustningen av bygdevägar bör, om arbetet förläggas till lämplig årstid, kunna erhålla manuell arbetskraft från mindre jordbruk och familj jordbruk. Många brukare av sådana gårdar är numera tvingade att ersätta sjunkande inkomster på jordbruket genom att periodvis söka annat arbete. En sammanställning över inkomstutvecklingen på grundval av den jordbruksekonomiska utredningen anger att så är förhållandet särskilt i Svealand. Skogsarbetet — huggning och körning — förlorar även till synes i betydelse för dessa jordbruk. Även med den relativt hastiga takt vari sammanläggning av jordbruk sker måste dock en lång tidsperiod antagas förflyta innan inkomstutvecklingen i större utsträckning får en gynnsammare inriktning genom rationalisering.

Beträffande här avsedda vägar bör enligt min uppfattning en inventering kunna ske länsvis. Resultatet av en sådan inventering — där angelägenhetsgrad är angiven och motiverad — kan sedan sammanföras av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och plan, långtidsplan, upprättas. Därvid bör i första hand ansträngningarna inriktas på att avjämna svåra backar, rätta svåra kurvor, utlägga riskfria mötesplatser för den tunga trafiken och förstärka vägkanterna och utföra erforderlig bredd-

Interpellation ang. s. k. riksmästerskap för interner vid ungdomsvårdsskolorna

ning. Grundförhållanden bör vidare beaktas.

Med stöd av vad här anförts anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet ställa följande frågor:

Anser statsrådet nuvarande statsfinansiella och arbetsmarknadspolitiska läge sådant, att ökade åtgärder kan vidtagas till förbättring av bygdevägar samt enskilda vägar av den karaktär att de erhåller statsbidrag till underhållet?

Kan statsrådet i så fall förorda en länsvis genomförd inventering och en på grundval av denna för hela landet upprättad plan som medför ökade årliga förbättringsarbeten i varje län?

Anser statsrådet att här angivna arbeten kan planeras och utföras vid tidpunkt på året som medger att mindre jordbrukare och familj jordbrukare erhåller sysselsättning och därmed möjlighet till ökade inkomster?

Anser statsrådet att under dessa försättningar samma synpunkter beträffande kostnaden kan läggas på dessa arbeten som på vägbyggnad vid beredskapsarbeten?

Denna anhållan bordlades.

§ 22**Interpellation ang. s. k. riksmästerskap för interner vid ungdomsvårdsskolorna**

Ordet lämnades på begäran till

Herr **NORDGREN** (h), som yttrade:

Herr talman! Av en aftontidning för i dag framgår att internerna vid landets ungdomsvårdsskolor för närvarande har s. k. riksmästerskap utanför Fagersta. Under resa till Fagersta har två interner rymt från fåget. När rymningen upptäcktes hade tre bilstöder rapporterats.

Med stöd av ovanstående hemställes om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få ställa följande frågor:

1. Har herr statsrådet uppmärksammat de s. k. riksmästerskap för internerna vid landets ungdomsvårdsskolor som för närvarande pågår och att tillsynen av internerna under resa till tävlingsplatsen varit bristfällig?

2. Anser herr statsrådet att anordnandet av dylika s. k. riksmästerskap för internerna vid ungdomsvårdsskolorna är en lämplig åtgärd?

3. Ämnar herr statsrådet vidtaga några åtgärder med anledning av det inträffade?

Denna anhållan bordlades.

§ 23

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 54, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar rörande utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk.

§ 24

Anmäldes en till herr förste vice talmannen under sammanträdet avlämnad motion, nr 659, av herr *Larsson* i Norderön *m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 42, angående bidrag till restaurering av Uppsala domkyrka *m. m.*

Denna motion bordlades.

§ 25

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.01.

In fidem
Sune K. Johansson